

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Инструкция

Инструкция к книге

Содержание

9(51)
9-76

1931р

9(51)
Q-76

Ե. ՉՈՓՈՒՐՅԱՆ

323.

ՍՈՒՅՑԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Պ. Պ. Պ. 348 3

**ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
ՄԱՐՏՆԶՈՂ ԶԻՆԱՍՏԱՆԸ
(1927—1931)**

17.07.2013

1809

Ա Ռ Ա Ջ Ա Յ Ա Ն

Հաշտուակ 2-րդ ինտերնացիոնալի լիդերներ Վանդերբիլդեթի, Ալբեր Տամայի, նրանց դաշնակից Տրոցկու, բենեզատ Չեն-Իո-Սուի կախատեսութուններին՝ Գոմինդանի ղեկավարութեամբ Չխաստանում ազգային ինդուստրիայի ստեղծման և զարգացման, ինչպես և գոմինդանական ուժի կալուստի մասին, Չինական հեղափոխութունը, Կոմկուսակցութեան ղեկավարութեամբ, բանվորա-գյուղացիական միլիոնավոր մասսաների մասնակցութեամբ և քաղաքացիական կռիւ բոլոր առաջ և ընթանում դեպի հաղթանակ:

Միլիոնավոր բանվորներ ու գյուղացիներ՝ զինված ապստամբութեան միջոցով կռիւում են բուրժուադեմոկրատական հեղափոխութունն իր վախճանին հասցնելու, բանվորա-գյուղացիական գիկատաւրայի, սոցիալիստական հեղափոխութեան անցնելու լրգունդի առիկ:

Չինաստանի մի շարք նահանգներում մի տարուց ավելի յե, ինչ հաստատուել և խորհրդային իշխանութուն:

Գոմինդանական սպիտակ տերրորը, տեղական ազրարային մշտական կրիդիսի սրումը՝ համաշխարհային տնտեսական ճրգոնաժամի պայմաններում, գործադրկութունը, միլիոնավոր չքաժոր գյուղացիութեան անբուր շահագործումը, ծայր աստիճան հասցնելով մասսաների թշվառութունը, զարդացում են նրանց գաստահարդային գիտակցութունը, բաց են անում նրանց առաջ ադատադրման միակ ուղին՝ հեղափոխութեան ուղին:

Այդ պայմաններում ծնված, քաղաքացիական կռիւ բոլոր հրոված չինական կարմիր բանակը, Կոմկուսակցութեան ղեկավարութեամբ իրականացում և պաշտպանում և այն իշխանութունը, վորին ձգտում են մասսաները՝ խորհրդային իշխանութունը:

Գոմինդանական միլիտարիստների, կմսերիալիստների, կալվածատերերի կողիցիան մոտ մի տարի յե չի կարողանում խոնարհեցնել խորհուրդների գրոչը, աշխատավորական մասսաների արյան մեջ խեղդել հեղափոխութունը:

Կանառնի կոմունարների անձնագոհութունը և հերոսութունը վորեվորում և առաջնորդում են կոմունարների նոր միլիոնավոր մասսաները, վորոնք գենքի ձեռին վորտ յեն կանգնել ազրար:

ՊԵՏՐՈՍԻ ՏՊԱՐՈՒ
ՔԼԱՎԼԻՏ 6849 (Բ)
ՇՐԱՏԱՐԱԿ. № 1844
ՊԱՏՎԵՐ 5140
ՅԻՐԱԺ 4000

43457-63

այսին հեղափոխութեան, բանալոր դասակարգի ազատագրումն,
Գամինդանական միլիտարիզմի վճռահարման համար:

Չինական հեղափոխութեանը միջազգային պրոլետարիատի
հեղափոխական շարժումների սամեմափառափոր մի կնն և կազմում:
Նրանով վոզեվորվում և դաստիարակվում են միլիոնավոր մաս-
տաներ, իրենց աուրյա պայքարի ընթացքում:

Նրան ողնութեան պեաք և հասնեն բուր յերկրների աշխո-
տալորները:

Ներկա բրոշյուրի նպատակն և տալ իրադարձութեաների
դասարարումը չինական հեղափոխութեան նոր խորհրդային ետա-
պում, Կանտոնի կոմունայից մինչև խորհուրդների կազմակերպ-
ման ներկա ժամանակաշրջանը:

1-ին սեպտ. 1931 թ.

Ե. ՉՈՓՈՒՐՅԱՆ

ՊԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ՀԵՏՊԱՏԵՐԱԶՄՅԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ
«ՅԵՐԿՐՈՐԴ» ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Իմպերիալիտական պատերազմից հետո կապիտալիզմի քայ-
քայման և անկման շրջանին հաջորդեց հետպատերազմյան կապի-
տալիզմի յերկրորդ, մասնակի և ժամանակավոր կայունացման
շրջանը:

Այդ յերկրորդ շրջանի բնորոշ կողմերից մեկն էլ, ի միջի ա-
յոց, այն էր, վոր հեղափոխական շարժումները յեվրոպական յեր-
կրքներից տեղափոխվեցին դաղութային և կիսադաղութային յեր-
կրքները: Սկսվեցին Մարոկկոյի, Սիրիայի ապստամբութեաննե-
րը, բայց մանավանդ մեծ ծավալ ստացան քաղաքացիական կռի-
ւները Չինաստանում:

Չինական հեղափոխութեան մեջ այս այն շրջանն էր, յերբ
հիմնական Փրոնան ուղղված էր միլիտարիտ-ֆեոդալների և ո-
տար իմպերիալիզմի դեմ: Սակայն չինական բուրժուազիան առան-
ձին անդոր էր բուրժուական-դեմոկրատական հեղափոխութեան
խնդիրները լուծել և փնտրում էր բանալորների ու գյուղացիների
սթանդակութեանը: Այդ շրջանում, հակաֆեոդալական և հակա-
իմպերիալիտական պայքարում միասնաբար հրատարակ էջին յե-
կել չինական բուրժուազիան, մանր բուրժուազիան, պրոլետա-
րիատը, և գյուղացիութեանը՝ ընդդեմ ռեակցիայի և իմպերիա-
լիզմի:

Այդ պայքարում աճեց ու դաստիարակվեց չինական պրոլետա-
րիատը, վորն ազգային-ազատագրական պայքարում դրեց իր ինք-
նուրույն խնդիրները:

Հնարավոր էր այդ հակադիր դասակարգերի միասնական
Փրոնտը—ժամանակավոր համաձայնութեան: Անպայման այո՛:

Ղենինը նախատեսել էր այդպիսի հնարավորութեան: Կոմին-
տերնի 2-րդ կոնգրեսի թեզիսներում նա գրում էր.

«Անհրաժեշտ է վճռական պայքար մղել այն յերեույթի
դեմ, վոր հետամնաց յերկրներում բուրժուա-դեմոկրատա-
կան ազատագրական հոսանքները ներկվում են կոմունիզմի
գուռնով: Կոմունիստական ինտերնացիոնալը դադարվաներում

և հետամնաց յերկրներում բուրժուա-դեմոկրատական աղ-
բային շարժումներին պիտի սատարե լոկ այն իմաստով,
վերապես ընդհանուր հետամնաց յերկրներում ապագա պրոլե-
տարական կուսակցութիւններէ տարբերը՝ կոմունիստա-
կան վոչ միայն անունով՝ խմբավորվեն և դաստիարակվեն
իրենց առանձին անելիքներէ դիտակցութեամբ, վոր և պար-
զար ընդդէմ բուրժուա-դեմոկրատական շարժումներէ՝ Ի-
րենց ազգի ծոցում:

«Կոմունիստական Ինտերնացիոնալը պետք և ժամանա-
կավոր համաձայնութիւններէ, անդամ դաշնակցութիւն-
ներէ մեջ մտնե գաղութներէ և հետամնաց յերկրներէ բուր-
ժուական դեմոկրատիայի հետ, բայց չձուլվի նրա հետ, այլ
անսպասան պահպանե պրոլետարական շարժման ինքնու-
բոյնութիւնը, նույնիսկ նրա սաղմային ձևում»։ (Ընդ-
գծումներն իմն են. Ե. Գ.):

(Լենին.— Թեղիսներ ազգային և գաղութային հարցերի մասին.
Զեպուստ կոմիտեի 2-րդ կոնգրեսում, հայերեն՝ «Ազգային հար-
ցը» մոզավածույնի էջ 353):

Յեղեկով այս դիրեկտիվից, 1924 թ. Չինական կոմունիստա-
կան կուսակցութիւնը հարեց Գոմինդան կուսակցության: Գո-
մինդանը (վոր չինարեն նշանակում և ազգային ժողովրդահան
կուսակցութիւն), վոչ թե մի կուսակցութիւն էր, այլ մի քանի
կուսակցութիւններէ խմբավորում: Նրան մասնակցում էին բա-
ցի Չինկոմկուսից, բուրժուական և մանր բուրժուական կաղմա-
կերպութիւններ, գյուղացիական միութիւններ և այլն:

Սնհրատեչտ և առանձին ուշադրութիւն դարձնել Լենինի կող-
մից թեղիսներում մտցրված այն կետի վրա, վորտեղ ասված է...
«բայց չձուլվի նրա հետ, այլ անսպասան պահպանե պրոլետարա-
կան շարժման ինքնուբոյնութիւնը, նույնիսկ նրա սաղմային
ձևում»։ Այս չափազանց կարևոր և: Չինական կոմկուսը, բուր-
ժուակցիայի և մանր բուրժուակցիայի հետ միասնաբար պայքարե-
լով հանդերձ միլիտարիստներէ և իմպերիալիստներէ դեմ, պար-
տավոր էր ժամանակավոր այդ զինադադարն ուղտադործել բուր-
ժուակցիային զոդադերձ անելու, գյուղացիութիւնը պրոլետա-
րիատին կապելու, պրոլետարիատի մեջ՝ իր հեղեման դերի գի-
տակցութիւնը գարթեցնելու և խորացնելու համար:

Այստեղ էր, վոր չինական կոմկուսի նախկին ղեկավարու-
թիւնը սայթաքեց և փոխանակ իր առաջ դրված վերոհիշյալ խըն-
դիրները ճիշտ կերպով լուծելու, ընկալ վորչականութեան մեջ,
և ա ղեկադադարով սպառնալ մի շարք վճռական մոմենտներէրց՝ շեչ:

տեչու ազգային-ազատագրական շարժման մեջ պրոլետարիատի
հեղեման դերը:

1926 թ. վերջերը և 1927 թ. չինական հեղափոխութեան բուսն
վերելքի շրջանն է:

Հակառակ իմպերիալիստներէ զինված ինտերվենցիային և
Ֆեռզալ միլիտարիստներին ցույց տված ոժանդակութեանը, հա-
րավային Չինաստանի ազգային հեղափոխական բանակները հաղ-
թական արշավ սկսեցին (հայտնի Հյուսիսային արշավանքը),
գրավեցին լայնածավալ տերիտորիաներ և յերբ Շանհային մոտե-
ցան, ապստամբվեց այդ քաղաքի բանվորութիւնը, բանակի քա-
ղաք մուտքեց առաջ իր ձեռքը վերցրեց իշխանութիւնը:

«1927 թ. մարտի ապստամբութիւնը Շանհայում, աս-
ված և կոմիտեի 6-րդ կոնգրեսի վորոշումներէ մեջ,
գրեց պրոլետարիատի հեղեմանիայի խնդիրն ազգային-հե-
ղափոխական շարժման մեջ»։ (Ընդգծումներն իմն են. Ե. Գ.):

Հենց այստեղ իսկ յերևան յեկալ այն խնամատը, վոր հեղա-
փոխութեան վերելքի և զարգացման պայմաններում բաժանում էր
բուրժուակցիային և պրոլետարիատին: Հեղափոխութեան հետագա
զարգացումը կամ պետք և կասեցվեր բուրժուակցիայի կողմից՝ ա-
տանց լուծելու նույնիսկ բուրժուական-դեմոկրատական հեղափո-
խութեան հիմնական խնդիրները, կամ պրոլետարիատը, գիտակից
իր հեղեման դերին, իր վախճանին հասցնելուց հետո բուրժուա-
կան-դեմոկրատական հեղափոխութիւնը՝ հակառակ բուրժուա-
կիտի կամքի անցներ սոցիալիստական հեղափոխութեան:

Այս հանգամանքը չինական բուրժուակցիային վերջնականապես
հրեց դեպի ուսկիցիան, դեպի կոմպրոմիս՝ իմպերիալիստներէ և
Ֆեռզալ միլիտարիստներէ հետ:

1927 թ. ապրիլին տեղի ունեցավ վորահրամանատար Չան-
դայ-Շիի հեղաշրջումը: Չինական բուրժուակցիայի այդ տիպիկ
ներկայացուցիչը հարձակում սկսեց պրոլետարիատի և հեղափո-
խական գյուղացիութեան ու նրանց կազմակերպութիւններէ դեմ,
առանձնապես Չինկոմկուսի դեմ:

Սկսվեց արյունոտ տերրորի մի շրջան:
Բուրժուակցիայի այդ հարձակման առաջ Չինկոմկուսի նախ-
կին ղեկավարութիւնը ղեկադադարով համապատասխան շրջադարձ
հատարել: Նրա անցյալ ամբողջ գործունեութիւնը, պոչականու-
թիւնը հնարավորութիւն չտվին ժամանակին հակահարձակման
անցնելու: Բուրժուակցիայի հարվածներէ առաջ պրոլետարիատը
համարյա անդէն էր, անպատրաստ գիմադրավելու և հակադրոհի

անցնելու: Ենթահիվ դեկավարութեան փոփոխութեան, նախկին սխալներն ուղղվեցին:

Թեև «մի շարք ապստամբութեանների միջոցով (Հա-
լուսի և Իե-Տինի ապստամբութեանը, գյուղացիական ա-
պստամբութեանը Հունանում, Հուբեյում, Գուանդու-
նում, Յյան-Սուլում) բանվոր դասակարգն ու գյուղացիու-
թյունը գեոկս փորձ արին խելու խիստութեանը իմպե-
րիալիստների, բուրժուազիայի, կալվածատերերի ձեռքից
և զբանով իսկ կանխելու հեղափոխութեան պարտութեանը,
բայց նրանց չհաջողվեց այդ» (Կոմիստերնի 6-րդ կոնգրեսի
բանաձևից):

Հեղափոխութեան արիքի առաջ թուժք էր կանգնեցրված,
բուրժուա-ֆեոդալ-իմպերիալիստական կողմը ժամանակավորա-
պես հաղթել էր:

Ահա այդ սրայմաններում էր, վոր Կանտոնի բանվորները հե-
րոստական մի փորձ կատարեցին, խորհրդային իշխանութեան
բանվորների և գյուղացիների գեմոկրատական դիկտատուրա հա-
տատելու համար: Հայտարարվեց Կանտոնի կոմունան: Առաջին
անգամ պատմութեան մեջ Արևելյան Ասիայում, կիսագաղութա-
յին մի յերկրում, բարձրացավ խորհուրդների դրոշակը:

Յեթե 1905 թ. Լենինը, խոսելով ուսական հեղափոխութեան
ազդեցութեան մասին գաղութային և կիսագաղութային յերկրների
ժողովուրդների վրա, գրում էր, վոր «Միլիոնավոր ժողովուրդներ
զարթնում են նոր կյանքի համար», 1927 թ. Կանտոնի կոմունան
մի քայլ առաջ էր գնում, վորովհետև այդ նոր կյանքը մտնում էր
նոր փուլի, խորհրդային փուլի մեջ:

«Կանտոնի ապստամբութեանը, ասված է Կոմիստերի
Գրք պլենումի վորոշման մեջ, պետք է հաշվի առնել վոր-
պես չինական բանվորների մեծագույն հերոսութեան մի օ-
րինակ, բանվորների, վորանք իրավամբ հավակնութեան
ունեն ստանձնելու չինական մեծ հեղափոխութեան հեգեմո-
նի պատմական դերը...»:

Նույնպիսի գնահատական տվեց Կոմիստերնի 6-րդ կոն-
գրեսը:

«Կոնգրեսը միանգամայն սխալ է գտնում Կանտոնի ա-
պստամբութեանը սոսկ մի պուտջ համարելու փորձը:
Կանտոնի ապստամբութեանը, վորը չին պրոլետարիատի
արիերգորդային (վերջապահ) հերոսական մարտն էր չի-
նական հեղափոխութեան նախորդ շրջանում, չնայած զեկա-
վարութեան կոպիտ սխալներին, մտնում է վորպես չինական
հեղափոխութեան նոր, խորհրդային փուլը»:

Կանտոնի ապստամբութեանը Չինաստանի դալիք հոկտեմբերի
փորձն էր և նրա դասերը չափազանց ուսանելի յեն միջադեպին
ու մանավանդ գաղութային յերկրների պրոլետարիատի համար:

ԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԱՆՏՈՆԻ ԿՈՄՈՒՆԱՅԻ ՆԱԽՈՐՑԱԿԻՆ

Կանտոնի կոմունայի նախորդակին, 1927 թ. յերկրորդ կեռին
դասակարգերի փոխհարաբերութեանները կարելի չէ հետևյալ
կերպով ամփոփել:

1. Չան-Կայ-Շիի հեղաշրջումից հետո չինական բուրժուա-
զիան բացահայտ կերպով անցավ իմպերիալիստների և ֆեոդալնե-
րի կողմը: Ճիշտ է, դեռևս գեներալների միջև կոլիվները շարու-
նակվում էին, սակայն միևնույն ժամանակ բանակցութեաններ
էին սկսվել միմյանց հետ լեղու գտնելու համար:

2. Մանր-բուրժուազիայի մի մասը, «ձախ» գոմիսնական-
ները՝ հետևեցին բուրժուազիային:

3. Բանվոր դասակարգը, ստեղծված նոր կացութեան հան-
դեպ, դասակարգային բացահայտ թշնամութեան պայմաններում,
ինքնուրույն պարբարի յեր պատրաստվում՝ հանուն բանվորների
և գյուղացիների դիկտատուրայի:

4. Գյուղացիական մասսաները մի շարք շրջաններում հետևե-
ցին պրոլետարիատին, գյուղացիական շարժումը վիթխարի ջո-
փերով աճեց:

Ստեղծվել էր այսպիսի մի դրութեան: Դասակարգային թըշ-
նամիները կանգնած են դեմ առ դեմ, մի կողմից՝ ֆեոդալ-բուր-
ժուական ուսուցիան և իմպերիալիստները, մյուս կողմից՝ բան-
վորա-գյուղացիական մասսաները:

Սպիտակ տերրորը հասել էր ամենաբարձր աստիճանին: Աժեն
որ հարյուրավոր բանվորներ և հեղափոխական գյուղացիներ էին
գլխատվում. բավական էր կոմկուսին պատկանելու մեկ փոքր
կասկած, և դահիճն իր գործը տեսնում էր. բավական էր, վոր կա-
նայք կարճ մաղեր ունենային, իբրև հեղափոխական գեղակահաբ-
վելու համար:

Լենինը Կոմիստերնի 2-րդ համագումարի յրացուցիչ թեղի-
ների ութերորդ կեսում ասում է.

«Առաջին շրջանում հեղափոխութեանը դաղութեանում
կոմունիստական չի լինի, բայց յեթև հենց սկզբից նրան
զլուխ կանդնի կոմունիստական ավանդարդը, այսպես հեղափո-
խական մասսաներն ուղիղ ճանապարհ կհանվեն, աստիճա-

նական հեղափոխական փորձով հասնելու առաջադրված նպատակին: Իսպառ սխալ կլինի ձգտելու նրան, վոր ազրաբային հարցը լուծվի զուտ կոմունիստական սկզբունքներով: Իր պարզացման առաջին փուլում հեղափոխութունը զուգութենքում պիտի տարվի զուտ մանր-բուրժուական սեֆորմիստական կետեր ունեցող ծրագրով, այն է՝ հողի բաժանում և այլն:

Բայց սրանից չի բղխում, թե հեղափոխության ղեկավարութունը զազութենքում գտնվելու յե բուրժուական դեմոկրատների ձեռքում: Ընդհակառակը, պրոլետարական կուսակցութուններն ուժգին թափով պիտի քարոզեն կոմունիստական զազափարները և առաջին իսկ հնարավորության ղեպընձ հաստատեն բանվորական և գյուղացիական խորհուրդները:

«Այդ հնարավոր և անհրաժեշտ ղեպը»՝ 1927 թ. վերջին, հաստատված Չինաստանում ստեղծված պայմաններն էլին:

Ռեալիտայի բանակն անցած բուրժուազիայի դրությանն այնքան էլ լավ չէր: Իմպերիալիստները թեև ղեպի չինական հեղափոխությունը նույնատեսակ վերաբերում ունեյին, զինված միջամտության քաղաքականութուն էլին վարում, բայց նրանցից յուրաքանչյուրը ղեմ էր Չինաստանի բաժանման, վախենալով, վոր հեղափոխությունը ճանկը կընկնի մեծազույն պատառը: Բացի դրանից, նախկին «հեղափոխական» բանակը բաժանվել էր մի քանի մասի. ղեներալ Տան-Շեն-Չին իր ուժերը հակադրում էր նախկինի կասավարության, ղեներալ Չան-Պա-Գույը (Գուանդունի խմբագրում) պատրաստվում էր արշավել ղեներալ Լի-Տին-Սինի ղեմ (Գուանսույի խմբագրում): Նույնիսկ Կանտոն քաղաքում համարյա յերկիշխանութուն էր տիրում. փոխնիվոսը նա ընկնում էր Լի-Տին-Սինի կամ Չան-Պա-Գույի ձեռքը: Յերբ մի կողմից Կանտոնի պրոլետարիատի ղեմ Լի-Տին-Սինը սարսափելի սեպրեփաներ էր դործադրում, մյուս կողմից Չան-Պա-Գույն աչխտում էր ողտվել ու մոտենալ բանվորությանը, նրա ազգեցությունն և ուժը ողտազործելու համար:

Գուանդուն նահանգի արևելյան մասում գյուղացիական շարժումները հանդիս էին Հայ-Լու-Մինի խորհրդային գյուղացիական կառավարությանը: Գյուղացիները գրավել էին կալվածատերերի հողերը և կոտորում էին նրանց: Միայն ապրիլից հոկտեմբեր անդի ունեցան գյուղացիական յերեք խոշոր ապստամբություն՝ հարկերի, ազրաբային խնդիրների հետ կապված: Տվյալ

չրջանում դործադուլների և բանվորների զինված յելույթների թիվն էլ անընդհատ աճում էր (Գուանդունի նահանգում բանվորների թիվն այն ժամանակ հաշվվում էր 660-800-000, վորից 35-000-ն արդյունաբերական, մնացյալը տնայնադործական, սեֆանվոր, կուլի և այլն, չհաշված Հոնկոնգի, անգլիական գազութի մաս 200-000 բանվորները):

Կանտոնի կառավարութունը ցրել էր հեղափոխական արհմիութունները, կազմակերպել էր լեզալ ղեկին արհմիութուններ, բայց դործադուլային շարժումը կանգ չէր առել, ընդհակառակը, դործադուլները փոխվում էլին զինված յելույթների, տերրորի և այլն: Առանձնապես նշանակալից էլին հոկտեմբերի 14-ի և նոյեմբերի 7-ի դործադուլները: Բանվորական արհմիութուններն ամբանում էլին: Կանտոնի կոմունայի նախորդակին անլեզալ բանվորական արհմիութունների անդամների թիվը 30-000 էր, հակառակ սղիտակ տերրորին: Միևնույն ժամանակ աճում էր Կանտոնի հեղինակութունը և Կոմյերիստիկության դործունեցութունը:

Մյս բոլորը նկատի ունենալով է, վոր 1927 թ. ողոստոսիկ զամտարված Չինկոմկուսի կոնֆերենցիայում վորոշում կայացվեց Կանտոնի ապստամբության մասին: Մասսաների ակտիվությունն աճում էր: Չինկոմկուսը չէր կարող աչքերը փակ պահել այդ իրադության վրա, նա պարտավոր էր ղեկավարել մասսաների այդ արամազրությունները:

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կանտոնի ապստամբության նախորդակին Գուանդունի կոմկազմակերպության ուղարկած իր հրահանգում, Չինկոմկուսի վենտկոմը հետևյալ առաջարկներն էր անում ապստամբության նախապատրաստման մասին:

1. Գուանդունի կոմիտեն պետք է հրապարակի մի մանիֆեստ, կաչ անելով նահանգի բանվորներին ու գյուղացիներին՝ ապստամբել և հաստատել բանվորական, գյուղացիական, զինվորական և շրավորական խորհուրդների իշխանութունը՝ վորպես հակակոմիտեի և Գուանսիի միլիտարիստների իրար ղեմ պատերազմող կլիկներին:
2. Կանտոնի բանվորները պետք է վոտքի յելենն իրենց դասակարգի շահերը պաշտպանելու համար, նախաձեռնութուն ցույաբերեն հեղափոխական արհեստակցական միութունների աչ

խառանքը զեկավարելու գործում, պետք է հրավիրեն մի շարք տեղական կոնֆերենցիաներ, կարգավորեն բոլոր տարածաշրջանները, վերացնեն բոլոր հետադիմական միությունները, վաշտնչացնեն հետադիմական առաջնորդներին և քաղաքական ընդհանուր գործադուլ սարքեն քաղաքում՝ իշխանությունը կոմիսիոնից ձեռքը վերցնելու համար: Ընդհանուր գործադուլը պետք է ազդարարվի Փարիզային և գործարանային առաջին կոմիտեները հիմնելու համար:

3. Բանվորա-գյուղացիական հեղափոխական բանակը Հայաստանում պետք է դրդի գյուղացիական մասսաներին՝ մեծադուր չափով ավելացնելու կամավորները թիվը: Չին-Յի-Պանի և Սուան-Յի-Սյանի բանակների միջև պատերազմի հիւրապարտությունն արևելյան դետի մոտ կամ այդ բանակների միացումն Արևելյան դետի շրջանում հարկավոր է հաշվի առնել, Հայջգոույի և Կանտոնի դրամանս պլանը կազմելիս:

Բանվորագյուղացիական բանակը իր առաջխաղացման Ժամանակ պետք է դրդի գյուղացիությանը՝ վոչնչացնելու կարվածատներերին և ջնդրներին, բաժանել հողը և այդպիսով խորացնել սոցիալարային հեղափոխությունը:

4. Զժան-Փա-Գույի և Սուան-Յի-Սյանի պայքարի Ժամանակ, ընդհանուր գործադուլ հայտարարված մոմենտին, Գուանդունի (Կանտոնի) յերեք յերկաթուղիների բանվորներին պետք է կոչարքի՝ վոչնչացնել մեխանիկների միության օեակցիոն առաջնորդներին և իրենց ձեռքը վերցնել յերկաթուղիների կառավարման գործը:

5. Գուանդունի այլևայլ շրջաններում և Կանտոնի շրջակայքում գյուղացիական շարժում առաջացնելով, մեր ընկերները պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնեն Կանտոնում մեր ուժերը կենտրոնացնելու գործին և ամեն կերպ աշխատեն կտրել հակառակորդի հաղորդակցության ցամաքային և ջրային ճանապարհները: Միևնույն ժամանակ, մենք պետք է հեղափոխական սոցիալամբուլություն բարձրացնենք գյուղում:

6. Գուանդունի հարավային մասերի և Հայնան կղզու գյուղացիներն արդեն ապստամբել են: Մեր անմիջական խնդիրն է՝ քոտ հնարավորության ընդարձակել ապստամբությանը մասնակցող գյուղացիական մասսաների շարքերը և կազմակերպել զգալի տեքստիլտրեյաի վրա գործող բանվորա-գյուղացիական իշխանություն: Գյուղում, դասակարգային պայքարը պետք է հասցնել քոտահայտ կովի:

7. Գուանդունի հյուսիսային և արևելյան շրջաններում, վարտեղ Գուանդունի և Գուանսիի միլիտարիստների կլիկները պատերազմ են մղում վարձկանների միջոցով, գյուղացիական շարժումը պետք է աշխատի վոչնչացնել միլիտարիստների ուժերը, հրաժարվելով կուլիի պարտականություններ կատարել բանակում և մթերքներ վաճառել գորքին, կործանելով յերկաթուղային և ջրային արանսպորտը, բռնելով յերկու կողմերի լրտեսներին, կողմալուծելով յերկու կողմի բանակները, դրավելով բանակի ղեկավարը և հորդորելով ղինվորներին թողնել գորքերը և միանալ բանվորների ու գյուղացիների հեղափոխական բանակին. այդպիսով պետք է ընդարձակել և ամրացնել գյուղացիական ապստամբությունների հաղթանակը:

8. Բանվորա-գյուղացիական բանակի առաջին՝ Յյանսի նահանգի Սինֆան քաղաքի կողմը նահանջած ղիվիլիան պետք է անմիջապես գնա դեպի Լյաոդունի, Սիննինի և Ուխուայի կողմերը՝ գյուղացիներին միանալու և Ուխուայի ու Յիխին շրջաններում գյուղացիական ապստամբություն բարձրացնելու համար:

9. Բանվորա-գյուղացիական ապստամբություն կազմակերպելով, մենք պետք է հաշվի առնենք բանվորական շարժման մակարդակը գլխավոր քաղաքներում, և արհեստավորներին՝ այլևայլ շրջաններում: Մենք պետք է ողնենք նրանց՝ պայքարն ուժեղացնելու, տնտեսական ու քաղաքական գործադուլներից անդնենք գինված ապստամբության:

10. Համաձայն մեր աշխատանքի նոր գրույթին, Գուանդունի կոմիտեն պետք է հրահանգի միլիտարիստների բանակներում դանվոդ մեր գինվորական բոլոր ընկերներին, թե ինչպես պետք է մտնել բանակի շարքերը և աշխատել խոտվություններ առաջ բերել ղինվորների մեջ, համոզելով նրանց ապստամբել, ցրվել գյուղերը: Բարոյալքելով միլիտարիստների գործառները, մենք պետք է ղեկավարենք գյուղացիներին՝ նահանջող գորքերի գեները խլելու և գինվենք դրաված ղենքով:

11. Գուանդունի արդի գրությունը նպատում է բանվորների և գյուղացիների հաղոություն: Գուանդունի ամբողջ կոմիտեն պետք է մորիլիզացիայի յենթարկվի այդ աշխատանքների համար և վորեև վորոշում ընդունելիս կոմիտեն պետք է համաձայնեցնի այն՝ ներկա պլենումի բանաձևերին ու ամեն կերպ աշխատի կենսապարծել այդ բանաձևերը»:

Այսպես, հակառակ նրան, վոր Չինաստանի մյուս մասերում

Տեղափոխութիւնը նահանջում էր, Գուանդունի նահանջում հեղափոխական սիտուացիա կար: Չինկոմկուսի կենտրոնական Կոմիտեն վորոշեց ապստամբութիւնն սկսել հոկտեմբերի 10-ի ըստ 11-ի գիշերը: Ապստամբութեան լողունքները հետեւյալներն էին.

«Բոլոր քաղաքական բանտարկյալների անմիջական ազատում. բանվորների և գյուղացիների զինում. մամուլի, ժողովի, խոսքի, կադմակերպման, դործադուլի լիակատար գեմեղրատական ազատութիւն բոլոր աշխատավորների համար:

«Հոնկոնգի դործադուլայինների իրավունքները կառայալ և անմիջական վերականգնում և լայնացում, դործադուլներին նոյապիսի և աշխատավարձի հաւելում. բարձրագույնների բնակարանների դրամում հոգուտ աշխատավորների, հողերի հանձնումն գյուղացիութեան, մահ կարգաձայններին և ջնտրիին. զինվորների ոտնիկը ամսական 12 դոլլարից բարձրացնել 20 դոլլարի, զինվորների հեղափոխական կոմիտեների ստեղծումը ղեկակցիոներ գեներալների դեմ կռիւլու և բանակի ֆինանսները կոնտրոլի յեմթարկելու համար: Գոմինդանի տապալում, Չան-Տա-Գուլի և Լի-Տին-Սինի հետ միասին. սպիտակ տերրորի հեղինակների ձերբակալութիւն և մահապատիժ, բրինձը բանվորներին և հողը գյուղացիներին, կորչեն միլիտարիստները, ամբողջ իշխանութեանը խորհուրդներին, ամբողջ իշխանութիւնը բանվորներին, գյուղացիներին և զինվորներին, դաշինք Խորհրդային Միութեան հետ բոլոր իմպերիալիստների դեմ, կորչեն իմպերիալիստները»:

Նոյեմբերի 26-ին կուսակցութեան տեղական կոմիտեն ստեղծեց մի ուղղահեղափոխական կոմիտե, կարմիր գլխաւորայի շտաբ, վորը մորիլիգացիայի յեր յեմթարկելու կուսակցութեան անդամներին, կադմակերպելու յեր 2.000 բանվորներից բաղկացած մի կարմիր գլխաւորայի, ղեկավարելու յեր ուղղանյութի հայթայթումը, կադմակերպելու յեր նրա պատրաստութիւնը այլի:

Վորովհետեւ սպիտակ տերրորը չափազանց ուժեղ էր, կոմիտեի խորհրդի ընտրութիւնը հետաձգվեց ապստամբութեանից հետո, իսկ ժամանակավոր մի խորհուրդ կազմվեց, ժամանակցութեամբ 10 բանվորական, 3 զինվորական և 3 գյուղացիական ներկայացուցիչների:

Այդ խորհուրդն էր, վորն ընտրեց կոմիտեների խորհուրդը.

հաստատեց ապստամբութեան ընդհանուր պլանը և կոմունայի ընթացքում վավերացրեց հրատարակված դեկրետները:

Մասաչուսեթսի մեջ էլ վորոշ նախապատրաստական աշխատանք տարված էր: Առանձին ուշադրութիւն էր դարձված չոֆերների միութեան վրա, վորպէսզի ապստամբութեան որը նրանք գտնվեն խորհրդի տրամադրութեան տակ, պրոլետարական զինված ուժերի տեղափոխութեան համար:

Հրատարակվում էր յերկու թերթ, «Բանվորա-գյուղացիական թերթ» և «Կարմիր դրոշակ»: Տպագրական բանվորներին մեջ յեղած կադմակերպութեան շնորհիվ հնարավոր էր լինում անլեզաբ, իսկ հետագայում կոմունայի ընթացքում բավարար դրականութիւնն ունենալ:

Քաղաքում գտնվող զինվորների շրջանում ազիտացիան ուժեղ էր, սակայն կայր քաղաքի շրջակայքում գտնվող զինվորների հետ թույլ էր և այդ մեծ աղբեցութիւնն ունեցալ կոմունայի դոյութեան վրա: Ապստամբութեան կողմնակից էր կանտոնի զինվորական դարոցի գունդը, քաղաքային պահակադրի մեծ մասը, հրետանիներին մի մասը: Ապստամբութեանից մի շարաթ առաջ, անլեզալ մի ժողովում 200 կուսակցական և անկուսակցական սպաներ ու զինվորներ յերդվել էին մինչև մահ կռիւլ բանվորական-գյուղացիական հեղափոխութեան համար:

Հայրուֆինի շրջանի գյուղացիութեան և այնտեղ կադմակերպված խորհրդային իշխանութեան հետ կանոնավոր հարաբերութիւն կար, նրանց հրահանգներ, ոգնութիւն, ազիտատորներ էյին ուղարկվում և հայրուֆինցիներին հաջողութիւններին մասին անլեզալ մամուլի միջոցով ազիտացիա յեր մղվում բանվորներին ու զինվորներին շրջանում:

ԿԱՆՏՈՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

Ապստամբութեան տղանչան տվեց զինվորական գունդը*): Գեկտեմբերի 11-ի առավոտյան ժամի 3 և կեսին, միտինգից հետո, վորին մասնակցում էր Չինկոմկուսի կենտկոմի անդամ և կանտոնի Խորհրդի ուղղական կոմիտար ընկեր Չան-Տա-Լայը, ներկաները Գոմինդան կուսակցութեան իշխանութիւնը տապալված հայտարարեցին, հետո տեղն ու տեղը գնդակահարեցին 15

*Ապստամբութեանը մի յերկու օրով չուս սկսվեց, վորովհետեւ կուսակցութեանը հրամայի էր սեպտեմբերի 10-ից զինութեանի հեղափոխական համարվող զնգերը:

բեակցիոններ սպա և դուրս յեկան քաղաքի ուղղադիրտական կե-
տերը գրավելու, վոստիկանությունը, Ֆաշիստական ուժերը գե-
տաթափելու համար:

Նախապես կազմակերպված բանվորական զինված կարմիր
պարզիան հարձակվեց վոստիկանության, զինվորական վոստի-
կանության, զորանոցների և հակահեղափոխության վորջերի
վրա: Տրանսպորտի արհմիությունը մեծապես ուղնեց, տրամա-
գրելով ավտոներ, ավտոբուսներ: Գրավված զենքերով զինվեցին
բանվորական նոր խմբեր:

Մի քանի ժամվա ընթացքում Կանտոնի համարյա բոլոր կա-
թար կետերը գրավված էին: Բանվորների իշխանության տակ
եր կենտրոնական պոստ-հեռագրատունը, ուղիսն, զորանոցները,
բոլոր վոստիկանատները, գավառային կառավարական շենքերը
բանալը և այլն:

Բանտից անմիջապես ազատ արձակվեցին մոտ 800 քաղաք-
կան բանաարկյալներ, վորոնց մեծ մասը կոմունիստներ և կոմյու-
նիստականներ էին: Գեներալ Չան-Պա-Գույի հրետանու մեկ յեր-
բորդն ընկավ ապստամբների ձեռքը: Միևնույն ժամանակ Կանտո-
նի շրջակայքի հեղափոխական դյուղացիական խմբերը գրավել
էին հյուսիսային կայարանը, արսենալը և քաղաքի ծայրամասե-
րը:

«Գեկտեմբերի 11-ին, գրում ե ապստամբության մասնակից-
ներից մեկը, բացի «բանա» կոչված թաղամասից և մի քանի հա-
կահեղափոխական բնակից, վորոնք ղեռ ղեմադրում էին, ամբողջ
քաղաքը Խորհրդային իշխանության ձեռին էր, շնորհիվ բանվոր-
ների և հեղափոխական զինվորների աննախընթաց հերոսական և
համաձայնեցրած աշխատանքի»:

Քաղաքի իշխանությունը վերցնելուց հետո մնում էր կազմա-
կերպել հեղափոխության պաշտպանությունը և հակահեղափո-
խության ջանքախումբը:

Ժողկոմիտորհի առաջին ղեկրեաները հենց վերաբերում էին
դրան՝ Խորհրդային իշխանության և ուղղական ուժերի կազմա-
կերպում և ամենաշատ պ միջոցներ հակահեղափոխության դեմ:

Կանտոնի խորհուրդը կառավարական որդան էր. նրա հրա-
մանները, 100.000-ավոր որինակներ էին սպվում և տարածվում
նրա նախագահն էր մի բանվոր, Հոնկոնգի ծովայինների 1925 թ
դարձադույի ղեկավարը: Անմիջապես կազմակերպվեց կանոնավոր

կարմիր բանակ, վորի կեսից ավելին բանվորներ և դյուղացիներ
էին, զինված պետական պահեստներից գրաված զենքերով:
Կարմիր բանակին միացան բազմաթիվ զինվորներ, ինչպես նաև
զինաթափված բազմաթիվ զնդեր:

Այսպես, ապստամբության ծավալման դուրընթաց, Կոմունան
խորատեց նախկին կառավարական ապարատը, վարձու զինվո-
րության ինստիտուտը և առաջին քայլերն արեց Խորհրդային իշ-
խանության կազմակերպման գործում:

Սակայն հակահեղափոխությունը գլխովին ջախջախված չէր:
Անհրաժեշտ էր, վոչ միայն քաղաքի մի քանի կետերում ամրա-
ցած հակահեղափոխականների հաշիվը մաքրել, այլև քաղաքի հե-
ղափոխական իշխանության յենթակա շրջանում ճղմել լրտեսնե-
րին, վոստիկաններին, դավաճաններին և բեակցիոններներին: Յե-
րեք որում 700-ից ավելի հակահեղափոխականներ զնդակահար-
վեցին: Գոմինդանի և ղեղին արհմիությունների կազմակերպու-
թյունը լուծվեց և գրավվեց նրանց դուրքը:

Գրավվեցին նաև բանկերը և ազգայնացվեցին:

Հետագայում հրատարակված ղեկրեաները հաստատում էին
Յ ժամյա բանվորական ուր, բանվորական կոնտրոլ գործարաննե-
րում, գործադուրկների նպաստի, բանվորների աշխատավարձի
հավելում, խոշոր արդյունաբերության և բնակարանների ազգայ-
նացում, հողի հանձնումը աշխատավոր դյուղացիության, կալ-
վածատիրության և նրա իրավունքները հաստատող պայմանդրե-
րի, հարկերի և նախկին պարտքերի վոչնչացում: Հայ-Լու-Պինի
Խորհրդային իշխանության պետը նշանակվեց հողժողկոմ, իսկ
Հայ-Լու-Պինի բանակը հայտարարվեց կարմիր բանակի մի մաս
և այլն:

Կանտոնի Կոմուսյի ժամանակ բանվորները ցուցաբերեցին
հակայական անձնագոհություն և հերոսություն: Վոչ միայն կու-
տակականները, այլ և անկուտակցական բանվորները կովում
էին մոլեգնորեն, սլանում էին այնտեղ, վորտեղ կարիք էր գզաց-
վում, հանդիստ և ջուն մոտացել էին: Բացառիկ հերոսություն
էին ցուցաբերում կանայք, իրրև աղիտատորներ, կարմիր խաչի
բուրեր, գրականություն տարածողներ և այլն: Ռեակցիան իր
վրեժը լուծեց Կոմունայի անկումից հետո, զնդակահարելով հար-
յուրավոր հեղափոխական կանանց:

Առաջին բուլեյից Կոմունայի մտահոգություններից մեկը յե-
ղավ կապ հաստատել Հայլուֆինի դյուղացիական կազմակերպու-

Մարտիչող Չինայի
ՀՀ Երևանի
ՀՍՍՐ-ԿՄ ԿԿ
17
Туркменская
АЛРСТАНИ
1925

43457-63

Թյուններին հետ, սախայն չհաջողվեց: Քաղաքը չըջառատված եր
ամեն կողմից հակահեղափոխական բանակով և չինական իմպե-
րիալիստական նավերով: Կոմունայի հրատարակումից հետո քա-
ղաքից դուրս գտնվող ուժերը հարձակման անցան: Նրանք գետի
կողմից ռազմանավերի սլաշտպանութան տակ մի դիվիզիոն զորք
բերեցին քաղաք. ռազմանավերի կրակի տակ նրանք ցամաք հան-
վեցին: Յերկրորդ որվա կեսին քաղաքի մի յերրորդը գտնվում եր
հակահեղափոխականների ձեռքին. նրանք հարձակման ձեռնար-
կեցին այն շենքի վրա, վորտեղ գտնվում եր ռազմահեղափոխա-
կան խորհուրդը, կարմիր բանակի շտաբը:

Հերոսական հակահարձակմամբ կարմիր բանակը կարողացավ
հետ մղել հակահեղափոխականներին և քաղաքը մաքրել նրանցից:
Սակայն այդ հաջողութունը կարճ տևեց: Յերրորդ որը կարմիր
Կանտոնը տեղի տվեց գերադանց ուժերի առաջ: Կանտոնի Կոմու-
նան 4 որվա դոյութունից հետո ընկել եր:

Այն, ինչ վոր կատարվեց Կոմունայի անկումից հետո, ան-
նկարագրելի մի նախճիր եր: Սպանութունների թիվն անհաշիվ
եր: Բանվորներին կոտորում եյին անխնա կերպով: Ահա այդ որե-
քին եր, վոր չինական վայենչչինան հարձակվեց խորհրդային
հյուպատոսարանի վրա և սպանեց հյուպատոսարանի աշխատա-
կիցներին:

Չինական Գալիֆեններն արժանի յեղան ֆրանսական իրենց
նախահայր գահիճներին: Այդ կոիվների ժամանակ եր, վոր ըն-
կավ նաև ժողկոմխորհի նախագահ ընկ. Չան-Տա-Լայը:

ԿՈՄՈՒՆՍՏԻ ԱՆԿՄԱՆ ՊԱՏՃԱՍՈՒՆԵՐԸ

Կանտոնի Կոմունան գրեց ճնշված ժողովուրդներին հեղափո-
խութան պատմութան ամենափառալուր եջերից մեկը: Նրա
գասերը պետք ե մանրակրկիտ ուսումնասիրութան յենթարկի
ժիջաղգային պրոլետարիատը, և հենց այդ ստիպում ե մեզ վեր
հանել այն պատճառները, վորոնց հետևանքով ընկավ Կանտոնի
Կոմունան: Այդ որյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառների պարզումը
վոչ միայն մազաչափ չի կարող նսեմացնել նրա արժանիքները, այլ
ընդհակառակը:

Վորոնք եյին այդ պատճառները:

1. Կոմունայի պարտութան առաջին պատճառն այն եր, վոր
հեղափոխական ապստամբ գյուղացիական խմբերը չկարողացան

ժամանակին ոգնութան հասնել կարմիր քաղաքին: Յերբ նրանք
ժողովել եյին Կանտոնին, պրոլետարիատն արդեն պարավել եր:
Յեվ առհասարակ բանվորական ու գյուղացիական շարժումների
վոչ միաժամանակ լինելն աչքի յե խիում չինական հեղափոխու-
թյան ժամանակ: Յերբ Շանհայի պրոլետարիատը 1925 թ. ապրի-
տամբվեց, յերբ 1926 և 1927 թ.թ. գործադուլների և մասսայա-
կան շարժումների շրջան եր քաղաքներում, գյուղացիութունը
չեր արձագանքում: Նա սկսեց շարժվել, յերբ պրոլետարիատը
նահանջի ճանապարհին եր: Գոնե յեթե պրոլետարիատի արիերգար-
գային կովի՝ Կանտոնի կոմունայի ժամանակ նա հասներ, դրու-
թյունը հավանաբար տարբեր կլիներ:

2. Կանտոնի պրոլետարիատի ուժերը թույլ եյին՝ թվով և
ազմական հանդերձանքով ուժեղ թշնամու հանդեպ: Իսկ թշնա-
մու բանակում քաղաքից դուրս գտնվող զինավորութան շրջանում
նախապատրաստական աշխատանքը համարյա չկար: Չինական նա-
վատորմիցը հակահեղափոխականների կողմն եր և գետի կողմից
ոճրակոծում եր կոմունարների դիրքերը:

Չինական հեղափոխականները բացարձակապես ծանոթ չեյին
բարբիկաղային կովին: Յեվ վերջապես այն յերկու հակահեղա-
փոխական գեներալները-Լի-տին-Սինը և Չան-Պա-Գույը, վորոնք
մի քանի որ առաջ իրար դեմ եյին կովում, անմիջապես միացան
հեղափոխութունը ճնշելու համար:

3. Իմպերիալիստները հակապական ոգնութուն ցույց տվեցին
չինական միլիտարիստներին: Հոնկոնգը (անգլ. գաղութ) նրանց
բազան եր:

Ճապոնացիները գորք հանեցին քաղաք «Իբր թե իրենց հպատակ-
ներին սլաշտպանելու համար», բայց անընդհատ խանդարում եյին
կոմունարների շարժումները, լրտեսութուն եյին անում, ձերբա-
կալում եյին բանվորներին: Անգլիացիները և ամերիկացիներն ի-
րենց նավերն եյին տրամադրել գորքերի փոխադրութան համար
և այլն:

4. Կոմունայի կողմից կազմակերպված կարմիր բանակը հարկ
յեղած պատրաստութունը չուներ: Վոչ միայն հարկ յեղած գե-
ները չկային, այլև կարմիր բանակի կազմի մեջ մտնող բանվոր-
ներն ու գյուղացիները լավ ծանոթ չեյին ռազմական գործին: Շա-
տերը նույնիսկ հրացան գործածել չգիտեյին: Հրամանատարները
հասարակ բանվորներ եյին, վորոնք հաղիվ ծանոթ եյին դեմքերի

գործածութեան: Մինչդեռ հակառակորդ բանակը ռազմական պատրաստութեան մեջ դանդաղ զինված ուժ էր: Կռվի ընթացքում նույնիսկ կոմունարները բազմաթիվ թնդանութեան անդորձ մտացին, վորովհետև հրետանիներ չկային:

Բացի այս որակիտիվ պատճառներից, ապստամբութեան ղեկավարութեանը գործեց մի շարք սխալներ:

Առաջին հերթին ռազմահեղափոխական խորհուրդը դանդաղ-կոտուրթուն ցույց տվեց թշնամի ուժերի վրա հարձակվելու խնդրում, խզելու նրանց շղթան և կապվելու Հայլուֆինի ապստամբ գյուղացիներին հետ:

Յերկրորդ՝ ղեկին արհմիութիւնները անդամների շրջանում նախապատրաստական աշխատանք չէր տարվել, վորի պատճառով էլ նրանք ղեմ դուրս յեկան կոմունային, ինչպես մեքենավարների արհմիութիւնը:

Յերրորդ՝ Կանտոնի շրջակայքի գյուղացիութիւնն աչքաթող տրվեց, կուսակցութիւնը և կոմյերիտիութիւնը բավարար չափով նախապատրաստված չեն յեղել: Չինկոմկուսի կենտկոմի ղեկավարութեանը թույլ է յեղել և այլն:

Կանտոնի կոմունայի անկումից հետո հեղափոխական ուժերի մի մասին հաջողից կտրել պաշարման շղթան և գնալ միանալ Հայ-Լու-Ֆինի ապստամբներին: Դեռ յերկար ժամանակ Հայ-Լու-Ֆինի գյուղացիական խորհրդային իշխանութիւնը շարունակվեց, շարունակվեցին նաև գյուղացիական ապստամբութիւնները և պարտիզանական կռիւները հարավային և կենտրոնական Չինաստանի մի շարք նահանգներում:

ԿԱՆՏՈՆԻ ԿՈՄՈՒՆԱՅԻՑ ՀԵՏՈ

Կոմիտեներն 6-րդ կոնգրեսի տված այն ղնահատականը, թե Կանտոնի կոմունայով սկսվում է Չինաստանի հեղափոխական շարժման նոր շրջան, միանգամայն հաստատվեց հետագայում, հեղափոխական իրադարձութիւնների զարգացման ընթացքում:

Կանտոնի կոմունայի կարճատեւ գոյութիւնը յերբեք չէր նշանակում, վոր հեղափոխութիւնը պարտուի Չինաստանում: Ճիշտ է, չինական սրբոյնարիատը և աշխատավոր գյուղացիութիւնը խոշոր կորուստներ կրեցին, սակայն աղբային աղատագրական շարժման մեջ ուժեղացավ դասակարգային պայքարը: Չինական սրբոյնարիատն ավելի ու ավելի դիտակցեց, վոր իր վրակատար

աղատագրումը հնարավոր է ձեռք բերել իմպերիալիզմի և չինական բուրժուազիայի, կալվածատերերի ու գեներալների դեմ հավասարապես կռիվ մղելով:

Կանտոնի կոմունան, ինչքան արիերդարդային կռիվ էր հեղափոխական աշխատավորութեան նահանջը պաշտպանելու համար, նույնքան և ավանգարդային մարտ էր գալիք դասակարգային պայքարի համար: Չինաստանում կիսատ էր մնացել բուրժուական ղեմոկրատական հեղափոխութիւնը: Այդ հեղափոխութիւնն իր վախճանին հասցնելու և սոցիալիստական հեղափոխութեան անցնելու պատմական միտման ընկնում էր չինական սրբոյնարիատի և նրա դաշնակից աշխատավոր գյուղացիութեան ուսերին:

Կանտոնի կոմունայի պարտութիւնից հետո սոցիալ-դեմոկրատիան, Տրոցկին, «աջ» ունեցատները գտնում էին, վոր չինական բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխութիւնը հասել է իր վախճանին, վոր նոր հեղափոխական վերելք Չինաստանում յերկար տարիների ընթացքում անհնար է: Նրանք իրենց դավաճանական լիկվիդատորական տրամադրութիւններով առաջադրում էին ղինաթափվել, լքել հեղափոխութեան դիրքերը, դադարեցնել պայքարը Գոմինդանի դեմ:

Կանտոնի կոմունայի պարտութեամբ վերջացավ հեղափոխութեան առաջին շրջանը:

Կանտոնի կոմունայի պարտութեամբ սկսվեց միջին մի շրջան հեղափոխութեան առաջին շրջանի ու գալիք վերելքի միջև, յերբ հեղափոխական սրբոյնարիատն ու գյուղացիութիւնը ծանր պարտութիւններ կրեցին, յերբ կոմկուսակցութիւնը կորցրեց իր կադրերի մի մասը, բուրժուազիան դադարեց իր պայքարը իմպերիալիզմի դեմ և ժամանակավոր դաշն կապեց Ֆեոդալ-միլիտարիստների հետ:

Հեղափոխութեան առաջին շրջանի վերջանալուց, բանվոր-գյուղացիական հեղափոխական շարժման ժամանակավոր պարտութիւնից հետո ստեղծված գրութիւնը չինական բուրժուազիայի կողմից ողտագործվեց ամբողջով իր դիրքերը, ամբողջ անտեսական, քաղաքական, ռազմական իշխանութիւնը իր ձեռքը կենտրոնացնելու միջոցով: Դրանով բուրժուազիան հեղափոխութեան խնդիրները համարեց լուծված: Այդ շրջանի մասին գոմինդանական ժամառը տվել է իր ժամանակին հետևյալ ղնահատականը:

«Չինաստանում հեղափոխութիւնը հաղթանակել է, վեր-

չացել և հեղափոխութեան շրջանը և սկսվել և շինարարութեան մի շրջան»:

Այդ շինարարութիւնը ղեկավարելու յեր Նանկինի կառավարութիւնը, վորի ծրագրի հիմնական կետերն էին՝ բանակի մեծ մասը զինաթափում (այսինքն գեներալները ուղղակի կրճատում և նրանց յինթարկելու ազգային կառավարութեան), ֆինանսական հարկային և բանկային միասնական սիստեմ, արդունաբերութեան և արհեստարարի զարդացման և այլն: Ծրագրերն ամփոփված է այն մանիֆեստի մեջ, վորն ազգային կառավարութեան կողմից հայտարարվեց 1928 թվի հոկտեմբերին: Մի խառնով, չինական բուրժուազիան ձգտում էր ստեղծել բուրժուական միացյալ չինական մի պետութիւն:

Համարյա նման գնահատական տվել է նաև 2-րդ Ինտերնացիոնալը: «Չինաստանը մտել է կապիտալիստական զարգացման հունի մեջ, այսպես ասված է 2-րդ Ինտերնացիոնալի Բրյուսելի կոնգրեսի վորոշումների մեջ: «Սոցիալիստ» Ալբեր Թոման ղեկի Չինաստան կատարած իր ճանապարհորդութիւնից այնքան էր վողեվորված, վոր էլ ավելի առաջ դնաց, նույնիսկ ազգային կառավարութիւնը համարելով «Չինաստանը խաղաղացնող, սոցիալիզմ կառուցող և բանվոր դասակարգի շահերին պաշտպան»:

«Չինաստանում իմ տեսածների հիման վրա կարող եմ հայտարարել, ասում է Ալբեր Թոման, վոր չինացի բանվորները և կապիտալիստների կյանքը նույն մակարդակի վրա յե, գասակարգային խտրութիւններ չկան, դասակարգային պայքարը վոչ մի արժեք չունի այդ յերկրների համար» (Շանհայի «ՇՈՒՆ ՊԱՈ» չինական թերթի աշխատակցին արած հայտարարութիւնից):

Մի այլ առթիւ Պեկինի պաշտոնական արհմիութիւնները ժողովում արտասանած իր ճառում Թոման հայտարարել էր.

«Պետք է վոր չինացի բանվորները բացարձակապես ընդունեն Սուն-Յաթ-Սենի վարդապետութիւնը: Նախ պիտի արտադրութիւնը բարելավել, հետո խոսել հովասար բաժանման մասին» (նույն թերթի 1928 թ. նոյեմբերի 22-ի համարում):

Այդպիսով, թե՛ Գոմինդանը և թե՛ 2-րդ Ինտերնացիոնալը գտնում էին, վոր Չինաստանում հաղթանակել է բուրժուական հեղափոխութիւնը, Չինաստանն անցել է «կապիտալիստական շինարարութեան» և սրանից հետո նա, մի շարք յեվրոպական յեր-

կրներէ ուրիշակով պետք է առաջ գնա կապիտալիստական զարգացման ուղիով: 2-րդ Ինտերնացիոնալը խանդավառված այդ գրութեամբ, հանձինս Ալբեր Թոմայի, խրատում էր նույնիսկ չինացի բանվորին, վոր «վոչ թէ պետք է պայքարել, այլ ողնել կապիտալիզմի զարգացմանը Չինաստանում, հարմարվել ստեղծված գրութեանը, մանավանդ, վոր ըստ Ալբեր Թոմայի «ազգային (Նանկինի կառավարութիւնը, վոր միլիոնավոր հեղափոխական բանվորներ և գյուղացիներ է կոտորել) ըմբոնում է, թէ ինչն է վատ կապիտալիզմի մեջ»:

ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԸ ՉԻՆԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈՒՍՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Տրամադծորէն հակառակ գնահատական տվեցին իրերի գրութեանը Կոմինտերնի Գործկոմի իներորդ պլենումը 1928 թ. փետրվարին, ինչպես նաև վեցերորդ կոնգրեսը: «Չինական հեղափոխութեան ներկա շրջանը բուրժուական-դեմոկրատական հեղափոխական շրջանն է, վոր չի վերջացել վոչ տնտեսական տեսակետից (ազգային հեղափոխութիւն և ֆեոդալական հարարութեանները վերացում), վոչ իմպերիալիզմի դեմ ազգային պայքարի տեսակետից (Չինաստանի միացում և ազգային անկախութիւն), վոչ իշխանութեան դասակարգային բնույթի տեսակետից (պրոլետարիատի և գյուղացիութեան դիկտատուրա):

Հետագա անցքերը մի անգամ ևս ապացուցեցին Գոմինդանի քաղաքականութեան մնանկութիւնը և Կոմինտերնի գնահատականն այն մասին, վոր Չինաստանում, ինչպես նաև գաղութային և կիսագաղութային այլ յերկրներում, բուրժուազիան ընդունակ չի լուծել բուրժուական-դեմոկրատական հեղափոխութեան խնդիրները (ազգային հարց, հակաիմպերիալիստական պայքար, միացյալ պետութեան կազմակերպումը և այլն):

Գաղութային յերկրներում իմպերիալիզմի տարած տնտեսական ճնշման քաղաքականութիւնը, տեղական բուրժուազիայի շարքերում առևտրական բուրժուազիայի և կալվածատերերի նույնութեանը, արդյունաբերական բուրժուազիայի թուլութիւնը և նրա հեղափոխական որիկնտացիան՝ պրոլետարական մասսաների հեղափոխականացման պրոցեսի պայմաններում, գյուղացիական մասսաների դասակարգային դիտակցութեան գալը հողի համար

մղվող պայքարում, չինական բուրժուազիայից խլել են բուրժուական հեղափոխության շարժիչ ուժը լինելու դերը: Այս պատճառներով էլ նա վորոչ պայքարից հետո զիջեց իմպերիալիզմին, համաձայնության յեկավ Ֆեոդալ միլիտարիստների հետ:

Հիմնական խնդիրներից մեկը, վոր չինական բուրժուազիան չկարողացավ լուծել, ազրարային հարցն է: Ազրարային հեղափոխությունը բուրժուական-դեմոկրատական հեղափոխության առանցքն է: Հողային սեփականության փոխհարաբերությունների մեջ համարյա վոչ մի փոփոխություն տեղի չի ունեցել մինչև վ հիմա: Հողերի մեծ մասը կենտրոնացած են մնում կալվածատերերի ձեռքին, ինչպես նաև վոռոգման ցանցը, վորը մեծ նշանակություն ունի Չինաստանում: Հողային արենդը մնում է նախորդ բարձրության վրա: Հեղափոխության շրջանում վորոչ վայրերում իջեցված ազրարային արենդը նորից բարձրացել էր:

Վիմպերիալիզմի և Ֆեոդալիզմի կողմից գյուղացիության շահագործման զիշատիչ ձեվերը, կապիտալիստական սիստեմի հատուկ հարկային, փողային և առեվտրական հարաբերությունը շարունակում են քայքայել Չինաստանի գյուղը, պատճառ դառնալով գյուղի չքավորացման և գերբնակչության: Հնդկաստանում, Չինաստանում, Հնդկաչինում գյուղացիների պառուլերիցացիան այն աստիճանի յե հասել, վոր այժմ գյուղի հիմնական տիպը անհող, կամ համարյա անհող գյուղացին է, վորը հաճախ սովի յե մատնված: Կալվածատիրությունը յերբեք կապ չունի գուղատնտեսական մեծ եքսպլոատացիայի հետ և գյուղացիներից արենդներ դանձելուն և ծառայում միայն: Հաճախ մի կողմից հողագործի և մյուս կողմից կալվածատերերի կամ պետության միջև գոյություն ունեն պարալիտ միջնորդների՝ ազարակատերերի և յենթազարակատերերի մի ամբողջ հերարխիա: Արհեստական վոռոգման հին ցանցերը, վորոնք այդ յերկրներում մեծ նշանակություն ունեն հողագործության համար, քայքայվեցին շնորհիվ միլիտարիստների միջամտության և յերբ վերականգնվեցին կապիտալիստական հիման վրա, նրանց ոգտագործումը գյուղացիության համար չափազանց թանկացավ: Վատ հունձքերը հետզհետե հաճախակի դարձան: Աղետների և համաճարակների հանդեպ գյուղացին անպաշտպան է: Գյուղացիական հսկայական մասսաներն արտադրության պրոցեսից դուրս են

մնում. քաղաքներում դործ գտնելու հնարավորություն չունեն: Գյուղերում շատ քիչ անգամ աշխատանք են գտնում և դառնում են թշվառ կուլիներ» (Կոմինտերնի 6-րդ կոնգրեսի քաննակից):

Մի քանի թվեր բախական են լուսաբանելու համար այս գյուղությունը: Շանհայի բրնձի առեվտրականների ընկերության տեղեկությունների համաձայն բրնձի 1928 թվի բերքը Յյանսու նահանգում 60 %, Անխու նահանգում՝ 50 %, Չեցյան, Յյանսի և Հենան նահանգներում՝ 40 %, իսկ Հունանի նահանգում՝ 30 % պակաս է յեղել: Յերբ այդ նահանգների բրնձի միջին բերքը ամեն տարի հաչվում էր 15 միլ. տոնն,—1928 թ. բերքը յեղել է միայն 5-6 միլոն տոնն. 1928 թվի քաղաքացիական կոլիվները վերջացել էին, սակայն գյուղատնտեսությունը վոչ թե բարձրանում էր, այլ ընկնում, ազրարային կրիզիսը սրվում: Իսկ բերքի այդ դրությունը վոչ թե պատահական էր, այլ արդյունք այն հանգամանքի, վոր գյուղի կապիտալիստական տնտեսության շրջանակի մեջ մտնելը և Ֆեոդալական ու կիսաֆեոդալական նախկին հարաբերությունների պահպանվելն ավելի չեչտում է յին կրիզիսը:

Ահա թե ինչու գյուղացիական ապստամբությունները, պարտիզանական կոլիվները խրոնիկական բնույթ ստացան Կանտոնի կոմունայի պարտությունից հետո էլ: Յեթե մի նահանգում նրանք զաղարում էին, մի ուրիշ նահանգում պոռթկում էին: Մի շարք գյուղացիական ապստամբությունները Հարավային Չինաստանում, գեներալ Ֆուն-Յու-Սյանի տերրիտորիայում մահմեդականների ահուկի ապստամբությունը, վոր կրոնական հողի վրա, բայց ազրարային բնույթ ուներ և վորը վերջացավ հինդ հարյուր հազար գյուղացիների կոտորածով, անթխտելի կերպով ցույց է յին տալիս այն դժգոհությունը, վորը կատարվում է գյուղացիության մեջ և յերբեմն պայթում:

«ՄԻԱՑՅԱԼ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ» ՅԵՎ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Յերկրորդ հիմնական խնդիրը, վորին ձգտեց և ձգտում է չինական բուրժուազիան (հանձինս Նանկին կառավարության), «Միացյալ Չինաստան» ստեղծելու խնդիրն էր: Վերջին մի քանի աստիճանի տարիների ընթացքում Չինաստանում գոյություն են

աւանդել բարձրագոյն առանձին «պետութեաններ» համարյա անկախ
Պեկինի կենտրոնական կառավարութեանը: Չինական բուրժու-
ազիան Ֆեոդալ միլիտարիստների դեմ մղած մի շարք կռիւլներից
հետո ձեռնարկեց միացման դործին: Սակայն շնորհիւ բուրժուա-
զիայի անհետնվողականութեանը, վոր արդյունք եր վերջվում
մեր կողմից արդեն թված պատճառների, տարած հաղթանակները
հանդեցին վոչ թե միութեան, այլ դանադան խմբավորումների մի
խախտտ Ֆեդերացիայի, վորտեղ յուրաքանչյուր խմբավորում
պահպանում եր իր անկախ գոյութեանը: Ներկայումս ևս գոյու-
թեան ունեն մի շարք հիմնական խմբավորումներ: Դրանցից առա-
ջինն ազգային՝ Նանկինի կառավարութեանն է, վորի իշխանու-
թեանը տարածվում է Յանցեցի հովտի մի մասի վրա, Չեցյան,
Յյանսու և Անխույ նահանգներում՝ ղեկավարութեամբ Չան-Կայ-
Շիի, վորը ներկայացնում է Շանհայի խոշոր բուրժուազիայի շա-
հերը: Արտաքին քաղաքականութեան մեջ այս խմբակցութեանը
հենվում է Մ. Նահանգների վրա: Մյուս խոշոր խմբավորութեանը
Գուանսիի խմբակցութեանն է, գեներալներ Բայ-Յուն-Սիի, Լի-
Յուն-Սիի և Լի-Տին-Սիի ղեկավարութեամբ: Նա տիրում է
Հուբեյի, Հունանի, Գուանսիի և Գանդունի նահանգներին, ներ-
կայացնում է Հարավային Չինաստանի առեւտրական բուրժուա-
զիայի և կալվածատերերի շահերը և վայելում է անզլ. իմպերիա-
լիզմի ոժանդակութեանը: Այս գալիս է Շանսիական խմբակցու-
թեանը, վորին գլխավորում է գեներալ Յեն-Սի-Շանը և տիրում է
Շանսի, Չախար, Սուի-Յուան և Չիլի նահանգներին: Վերջապետ
գեներալ Յուն-Յու-Սյանի խմբակցութեանը Գանսու, Շենսի,
Հենան, Շանդուն նահանգներում: Այս վերջինի խմբակցութեան-
ները (կալվածատերերի և կուլակների իշխանութեան) կապեր
աւանն յայտնական իմպերիալիստների հետ: Բացի դրանցից կան
նաև Մանչուրիայի կառավարութեանը, ղեկավարութեամբ Չան-
Սյու-Լինի, ինչպես նաև մի շարք փոքր կառավարութեանները^{*)}:
Ձեռնկանտորեն Միացյալ Չինաստանի մաս կազմող այս բոլոր
պետութեաններն ոգտվում են անկախ պետութեան բոլոր իրա-

*) Որինակ, Չին-Արևելյան յերկաթագծի կոնֆլիկտի ժամանակ հեղա-
առի ԽՍՀՄ և Չինաստանի ղեկավարական և տնտեսական հարաբերութեան-
ների խզման Սին-Յոյանի «կառավարութեանը» անկախ Նանկինից, գեմեց
Յորհրդային Իշխանութեանը առաջարկելով նախկին հարաբերութեանները ջո-
րան սկիւր Այդ պայցուցում է, թե ինչքան հեղինակութեան ունի Նանկինը:

վանքներով ու արտոնութեաններով, ունեն առանձին բանակ,
վարկային ու փողային սխտեմ և կենտրոնական իշխանութեան
յենթարկվում են յայնքան, ինչքան այդ չի վնասում իրենց շահերին
և հնարավորութեան է ստեղծում միացյալ ուժերով կովել հեղա-
փոխական շարժման դեմ: Այդ կառավարութեանները միմյանց հետ
գաշնադիր են կնքում, չեղոքութեան են պահպանում կամ կովում
են: Դրա մի արտահայտութեանն է Նանկինի և Կանտոնի կոնֆլիկ-
տը, վոր այս բողեյիս ևս շարունակվում է:

Այսպիսով, մինչեւ այժմ ևլ միացյալ բուրժուական Չինաս-
տանը չի երականացել: Նանկինի կառավարութեան բոլոր փորձե-
րը՝ Ֆինանսական, ռազմական քաղաքական մի ղեկավարութեան
աւանաւաւ վերաբերմամբ, ձախողութեան են մատնվել վոչ միայն
ներքին խնդիրներում, այլ և արտաքին հարաբերութեանների մեջ:
Մենք տեսանք, վոր այդ խմբավորումներից յուրաքանչյուրն ունի
իբ ինքնուրույն արտաքին քաղաքականութեանը: Նանկինի կառա-
վարութեանը հենվում է Մ. Նահանգների վրա, Գուանսիի խմբակ-
ցութեանը՝ անգլիական իմպերիալիստների վրա, Յուն-Յու-Սյանը
սիրաբանում է յայտնացիների հետ:

Այստեղ արդեն յերեւան է գալիս չինական բուրժուազիայի
կառավարութեան իմպերիալիզմի առաջ: Չինաստանի բանվորա-
դասակցական մասսաների դեմ բուրժուազիան իր հաղթանակը
առարով առաւելապես շնորհիւ իմպերիալիզմի կողմից ցույց տված
աջակցութեան: Չինական բուրժուազիան այդպիսով իմպերիալիզմի
աչքին բարեհուսութեան վկայական ձեռք բերեց և հնարավորու-
թեան ստեղծեց հետագա համադործակցութեան համար: Այդ հա-
մադործակցութեան և փոխադարձ համաձայնութեան յազմաթիւ
որինակներին ակնատես յեղանք 1928 թ.: Յեւ յեթե այդ համա-
ձայնութեանները դոմինդանական մամուլի կողմից ցույց են տրվում
երբև հաղթանակներ, նրանք ավելի շուտ իմպերիալիզմի նոր հա-
ջողութեաններ էլին: Այստեղ, որինակ, չինական մամուլը մեծ
աղմուկ բարձրացրեց ժամանակին անհավասար պայմանագրերի
վոչնչացման, մաքսային նոր տարիֆների ընդունման և ոտաբ-
յերկրացիների եքստերիտորիալ իրավունքների վերացման աթիւ:
1929 թ. փետրվար ամսին, նախ Միացյալ Նահանգների և ասպա-
մի շարք այլ իմպերիալիստական պետութեանների հետ կնքած
պայմանագրերի հիման վրա վերացվեցին անհավասար պայմանա-
գրերը, վոչնչացվեցին եքստերիտորիալութեան իրավունքները և

բարձրացվեցին մաքսային տարիֆները: Մակայն այդ բոլորը ժողաշահի անդամ չեյին խախտում իմպերիալիստների դիրքը Չինաստանի տնտեսական և քաղաքական կյանքում: Արդարև, իմպերիալիզմն այնպես խոր մխել է իր ճիրանները Չինաստանում, վոր առանձնապես վոր մի նշանակություն չունեն քարտերիտորիալութան իրավունքների կամ անհավասար պայմանադրերի վերացումը: Ինչ վերաբերում էր մաքսային տարիֆների վերացման, բազմական էր նրա զանազան հողվածների վրա մի հայացք գցել՝ համոզելու համար, վոր նա վոր թե չինական արդյունաբերութան պաշտպանութունը և շահերը նկատի ունեն, այլ իմպերիալիստների շահերը: Որինակ, յեթե վորելից խմբեքներ, գլանակների, այսինքն արդյունաբերական նշանակություն չունեցող ապրանքների ներմուծման մաքսն ավելացվում է և հասցվում 22 և կես տոկոսի, բամբակեղեն կամ բրդեղեն գործվածքների, նավթի, զանազան մեքենայական յուղերի մաքսային տարիֆը 7 և կեսից ավելի չէ: Պարզ յերեվում է, վոր նման տարիֆներից ոգտվում էյին իմպերիալիստական պետութունները:

Ինչ վերաբերվում է նանկինի կառավարութան կողմից դեպի Ամերիկյան ցույց տրված բարյացակամութան, այդ այնքան նպատավոր էր Մ. Նահանգների համար, վոր նա առանց ձգձգումների ճանաչեց նանկինի կառավարութունը: Դեռևս 1926 թ. Ամերիկայի աշխատանքի մինիստր Դեվիսը հայտարարել էր, վոր ամերիկյան «արդյունաբերութունը» տառապում է գերարտադրութունից և սպառման շուկայի պակասութունից»: Չինաստանի մոտ չորս հարյուր միլ. աղգարնակություն ունեցող և իր ինդուստրիալիզմով դեռ շատ թույլ զարգացած հսկայական յերկիրն ամերիկյան կապիտալի համար ընդարձակ հեռանկարներ էր բաց անում: Ահա այդ պատճառով վաչինդտոնի կառավարութունը չտատանվեց ճանաչելու համար նանկինի կառավարութանը, վորովհետեվ դեվանագիտական նորմալ հարաբերութունների վերականգնումը կուժեղացներ նաև տնտեսական կապերը:

Պոչորագույն իմպերիալիստական յերկրների և նանկինի կառավարութան համաձայնութունը չէր կարող անտարբեր թողնել Չինաստանում շահեր ունեցող մյուս պետութուններին՝ Անգլիային և Յապոնիային: Այդ յերկրների կողմից համառել և պահանջել, վոր 29-30 տարի առաջ յեղած դրութունը չարունակվի, հսկայական տնտեսական և քաղաքական վայրիվե-

րումներից հետո, կնշանակեք Միացյալ Նահանգներից հետ մնալ և կորցնել չինական շուկայից ոգտվելու ամեն հեռանկար: Այդ պատճառով էլ Անգլիան և Յապոնիան վորոչ ձգձգումներից հետո ստիպեցին ճանաչել նանկինի կառավարութունը: Հաղթեց ամերիկյան դիվանագիտութունը: Անգլիան և Յապոնիան գիջեցին, սպասելով մի հարմար առիթի, իրենց վորաքի տակ կորցրած հողը վերստին գրավելու համար: Դրա նախապատրաստութունն էր այն աշխատանքը, վոր Անգլիայի կողմից կատարվեց Հարավային Չինաստանում, Յապոնիայի կողմից Մանչուրիայում և Շանդունում: Գուանսիի խմբակցութան և Անգլիայի սերտ կապը մի փորձ է Անգլիական իմպերիալիզմի կողմից հարավային Չինաստանի գեներալներին ուժը հակադրելու նանկինին, ամերիկյան իմպերիալիզմին: Մի չարք փաստեր ավելի լույս են սփռում Ամերիկայի և նանկինի «բարվոք հարաբերութունների» վրա: Միջադպային մամուլը ժամանակին արձանագրեց, «վոր Երկի (Միացյալ Նահանգներ) յերկաթուղայինների վարչութան նախադասի տեղակալ Մանտելին չինական յերկաթուղիների վարիչի խորհրդական է նշանակվել: Մանտելին իր պաշտոնին ձեռնարկելուց առաջ զրույց է ունեցել նախադաս Հուվերի, արտաքին գործերի պետական քարտուղար Ստիմսոնի և չինական դեսպանի հետ: Չինական կառավարութունն ամերիկյան մասնագետներին խորհուրդ է հարցրել չինական յերկաթուղիների ամերիկացման մասին: Մատչելի նշանակվել է Չինաստան գնալու՝ տեղում դրութունը ուսումնասիրելու և զեկուցելու համար: Դրութունը պարզվելուց հետո չինական կառավարութունը դիմելու է Ամերիկային՝ յերկաթուղային մատերիալ գնելու համար փոխառութուն կնքելու նպատակով»: Իմպերիալիստների առաջ ծուներ գնելուց անմիջապես հետո նանկինի կառավարութունն իրրև Ֆինանսական և տնտեսական խորհրդականներ հրավրրեց Մ. Նահանգների արտաքին քաղաքականութան և բանկային աշխարհում քաջ հայտնի պրոֆ. կամերերին և Յունզին: Մորզանի դիլավորած բանկային կոնցերնը բանակցութուններ սկսեց նանկինի հետ, մեծ փոխառութուն բաց թողնելու վերաբերմամբ: Հայտնի Ֆորդը ձեռնարկեց ավտոմոբիլային ճանապարհ կառուցել: Այս բոլորը ցույց են տալիս, թե Մ. Նահանգները տնտեսական նվաճման ինչպիսի լայնածավալ ծրագիր ունեյին և նանկինի կառավարութունը ընդառնում էր նրանց, ամերիկյան իմպերիալիզմի մեջ չտեսնելով մրցակից, քանի վոր ամերիկյան իմպերիալիստները և մեթոդներն անհրաժեշտ են չինական բուրժուա-

գլխային, յերկրում արդյունաբերությունը զարգացնելու և բանվորական շարժման դեմ պայքարելու համար:

Այսպես, «խաղաղ ճանապարհով» իմպերիալիստական պետությունները Չինաստանը բաժանել են արդեցության շրջանակներին, Մ. Նահանգները Յան-Յզեյի հովտում, Անգլիան Հարավային Չինաստանում, Յապոնիան Մանջուրիայում և Շանդունի նահանգում: Սակայն Չինաստանի ներկա դրության ամբողջ վաղբերգությունը կայանում էր նրանում, վոր իմպերիալիստական պետություններից վոր մեկը չէր կարող բավականանալ արդեցության վորոշ շրջանակով: Կապիտալիզմի հետպատերազմյան շրջանի հակապետությունները, յերբ իմպերիալիստական յուրաքանչյուր պետություն գաղութներին յետևից է ընկնում, մղում են այդ իմպերիալիստական պետությունները միմյանց դեմ: Մ. Նահանգները Նանկինի կառավարության միջոցով ուղղում են ամբողջ Չինաստանը դարձնել ամերիկյան մի գաղութ, առանց ռազմական դրամայի: Այստեղ սուր կերպով ընդհարվում են Ամերիկայի և Անգլիայի շահերը: Նանկինի կառավարության և Գուանսիի իմբալիցության միջև վերջին անգամ կոնֆլիկտները կարելի չէ դիտել, վորպես իմպերիալիստների շահերի այդ հակադրության մի արտահայտություն: Ինչպես յերևում է, Մ. Նահանգների հանդեպ Անգլիայի և Յապոնիայի միջև վորոշ համաձայնություն հնարավոր է և կա, սակայն այդ չի արդելում, վոր Յապոնիան և Անգլիան յեվ միմյանց հոր փորեն: Իրան փաստ կարող է ծառայել յապոնական սպարանքների դեմ 1925 թ. բոյկոտը, վոր քաջալերվում էր Անգլիայի կողմից: Իմպերիալիստների քողարկված այդ պայքարն էր հերթին պատճառներից մեկն է, վոր Չինաստանում բուրժուական միացյալ պետություն հնարավորություն չի լինում ստեղծել:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԱՆՏՈՆԻ ԿՈՄՈՒՆԱՅԻ ՊԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՀԵՏՈ

Համենայն դեպս հեղափոխության ժամանակավոր նահանջը, քաղաքացիական կռիւ թուլանալը և Գոմինդանի ու իմպերիալիստների համաձայնությունը հնարավորություն տվեց անտեսանալիս վերականգնման փորձեր անելուն:

1928 և 1929 թ.թ. ընթացքում անտեսական կյանքը ողորդվեց վերականգնմաննալ: Քաղաքացիական կռիւների հետևանքով կառույտ առած առևտուրը մասամբ վերականգնեց արդյունաբերության վորոշ ճյուղեր ընդարձակվեցին, նոր ճանապարհներ և յերկաթգծերի շինարարությանը ձեռնարկվեց:

Վերջինք արդյունաբերության առանձին ճյուղերը: Փուլանում հիմնվեց նավթագործիչ նոր գործարան՝ 8 միլ. ճապոնական դրամադրսով: Կայանի անխահանքերում, վորտեղ աշխատում էին 40-000 բանվոր, 1926 թ. ստացվել է 3,7 միլ. տոնն ածուխ, իսկ 1929 թ. 5 միլ. տոնն: Պենսիանում անխարդյունաբերությունը հետզհետե վերականգնվեց: Շանդունում անխարդյունաբերությունը ծանր ճիւղաժամ էր սպրում՝ քաղաքացիական կռիւներին պատճառով: Հետագայում յապոնական կապիտալիստները, ձեռք բերելով Շանդունի անխարդյունաբերության ակցիաները, նորմալ պայմաններ են ստեղծում նրա զարգացման համար: Այդպիսով թե՛ Փուլանում և թե՛ Կայանում հանքարդյունաբերությունը սկսել էր զարգանալ արագ տեպերով, թեև պետք է նշել, վոր այդ զարգացման պրոցեսում չինական ձեռնարկությունները հետզհետե անցնում էին ոտարյերկրացիների ձեռքը: Յերկաթի արդյունաբերության բնագավառում դարձյալ նկատվում էր ոտարյերկրյա ձեռնարկությունների աճումը, Փուլանում յապոնացիք կառուցեցին մի նոր յերկաթաձուլարան՝ 280.000 տոնն արտադրականությամբ: Դայեյում նոր վերականգնված յերկաթաձուլարանն արտադրում էր մոտ 250.000 տոնն թուջ (չուղուն): Բայց Չինաստանն սպրում էր գլխավորապես ներմուծվող յերկաթով: 1927 թվականի առաջին 9 ամսում ներմուծվել է, մասնավորապես Անգլիայից, 6 միլ. տոնն յերկաթ: Շանհայում ընդարձակվեցին յերկաթագործական արհեստանոցները: Չինաստանի արդյունաբերության մեջ զգալի դեր է խաղում ծարիրը (անտիմոնը), վորով Չինաստանը բավարարում էր համաշխարհային շուկայի պահանջին 85 տոկոսը: 1928 թվի առաջին յեռամսյակում ծարիրի արտադրությունը 100 տոկոսով ավելի յե յեղել, քան 1927 թ.: Ցեմենտի արտադրությունը 1914 թվին 1-6 միլ. բարիլից 1928 թ. հասել է 3 միլ. բարիլի: Բացի դրանից արագորեն աճեց ցեմենտի ներմուծումը, շնորհիվ մի շարք քաղաքներում ուժեղ թափ ստացող շինարարության: Սակայն ծանր արդյունաբերությունը համեմատաբար փոքր տեղ էր դրավում Չինաստանի եկոնոմիկայի մեջ: Ուստի Չինաստանի արդյունաբերության մասին խոսելիս նկատի պետք է ունենալ գլխավորապես թե՛ արդյունաբերությունը, այն է՝ տեքստիլ և մետաքսի արդյունաբերությունը: 1927 թվականին Հուբեյի, Հենանի և Յունանի տեքստիլ ձեռնարկությունները կանգ էին առել, իսկ մյուս նահանգներում աշխատում էր նրանց մոտ յերկու յերրորդը: Սակայն հետագայում դրությունը փոխվեց. սկսեցին աշխատել կանգնած գործարանները, վորոնց մի մասը անցել էր յապոնացիների ձեռքը:

Սնցնենը չինական եկոնոմիկայի մի այլ ցուցանիշին՝ արտաքին առևտրին: 1927 թ. գլխի չափով նվազել էր Չինաստանի արտաքին առևտրուրը. չատ նվազել էր ներմուծումը և վորոչ չափով պահասել էր արտածումը: Իրա պատճառներն եյին՝ առևտրական ճանապարհների փակումը, արծաթի դնի իջեցնելը, ժողովրդական տնտեսութան ընդհանուր ճգնաժամը և հեղափոխութունը: 1928 թ. արտաքին առևտուրը դալիորեն բարելավվեց: Ծովային մաքսատան յեկամուտը այդ թվականին կազմում է 50 միլ. ասել:

Ինչ վերաբերում է արանսպորտին, պետք է ասել, վոր նավարկութունը, բացի Յանցեյի ստորին հոսանքում, չիովին վերականգնվեց: 1927 թ. Շանհայ-Հանկոու և Շանհայ-Նանկինի յերկաթգծերի յեկամուտը կազմում էր 3.600.000 չինական դոլլար: Սակայն զարմանալի թափ էր նկատվում ճանապարհների շինարարութան ասպարիզում: Կառուցվեցին բազմաթիվ ճանապարհներ: Ծորղը Շանհայում կառուցեց ավտոմոբիլներ հավաքելու (սարքելու) գործարան, վորովհետև Չինաստանում արագորեն աճում էր ավտոմոբիլների պահանջը (թվական տվյալները վերցրված են կոմակադեմիայում կայացած գիտկուսիայի նյութերից):

Գոմինդանական կառավարութան այն ստարիլիդացիան, «վորը մի մաս էր հետպատերազմյան կապիտալիզմի յերրորդ շրջանում ամբողջ կապիտալիստական աշխարհում նկատվող» ժամանակավոր ստարիլիդացիային, հենց իր ներսում պարունակում էր այն սաղմերը, վորոնք խախտում էյին գոմինդանական տնտեսութան և իշխանութան հիմքերը: Միայն սոցիալ-դեմոկրատական, տրոցկիստական կարճամիտներն էյին, վոր չէյին տեսնում այդ և Գոմինդանի իշխանութան տեական լինելու մասին յերգեր էյին յերդում:

Մի կողմից ազրարային հարցի անլուծելի մնալը և մյուս կողմից կապիտալիստական զարգացման այս նոր թափը ռացիոնալացման պայմաններում ուժեղացրին բանվոր դասակարգի շահագործումը և քայքայեցին գյուղը, ավելացրին գյուղացիութան դժգոհութունը, հետզհետե պրոլետարացրին քաղաքի և գյուղի մանր բուրժուական խավերին: Այս դրությունն էր, վոր պատճառ դառավ գյուղացիական խլրտումների և պարտիզանական կոնիսների: Պրոլետարիատը ծանր կռիվներից հետո ստիպված էր մնալ պաշտպանողական դիրքերի վրա: Սակայն համաշխարհային տնտեսական կրիզիսի կապակցութամբ հե-

տալհետե բանվորների նյութական դրության վատթարացումը, գործադրկության ավելացումը, սպիտակ պերրորը դալթալթ ամբարեցին բանվոր դասակարգի մեջ: Գոմինդանի և Ֆորմիստական-բանվորական քաղաքականությունը կեղծիք էր և յերբեք կյանքում չէր կիրառվում: Ուխանում, վոր Չինաստանի արդյունաբերական ամենադլխավոր կենտրոններից է, բանվորական որը 11-12 ժամ էր, իսկ ամսական աշխատավարձը 10-15 չինական դոլլար (մի չինական դոլլարը հավասար է մոտ մի ուրբու), հասկառակ 2-րդ ինտերնացիոնալի վառարանած հեղափոխության նվաճումներին: Մյուս քաղաքներում ևս բանվորների դրությունն ավելի լավ չէր: Այս կացության հետեվանքով, հակառակ նրան, վոր սպիտակ տերրորը կատաղի կերպով կիրառվում էր, 1928 թ. վերջերին՝ 1929 թվին մի շարք գործադուլներ տեղի ունեցան Շանհայում, Պեկինում, նույնիսկ Կանտոնում: 1928 թ. գործադուլավորների թիվը 450.000-ից հասավ, 1930 թ. 750.000-ի: Միլիտարիստների բանակների մեջ ևս ապստամբությունները հաճախակի էյին գառնում: Յերբեմն ամբողջ դորամասեր անցնում էյին ապրտամբ գյուղացիների կողմը: Յեվ յեթե հեղափոխության առաջին շրջանում դորքի ապստամբությունը հետեվանք էր ոռճիկները չվճարելուն, Կանտոնի կոմունայի պարտությունից հետո բանակներում տեղի ունեցող ապստամբությունները սերտ կերպով կապված էյին ազրարային հարցին:

Այս բոլորը նախանշաններ էյին հեղափոխական վերելքի, վոր անպայման հաջորդելու յեր անցման շրջանին: Այդ դրության գնահատականից յերնելով է, վոր Կոմինտերնի վեցերորդ կոնգրեսը յչեց Չինաստանի կոմկուսի անելիքները:

«Չինաստանում հեղափոխական նոր ալիքը» ասված է վեցերորդ կոնգրեսի բանաձեվում, «նորից դնելու յե կուսակցության առաջ գինված ապստամբություն պատրաստելու անմիջական գործնական աշխատանքը, բուրժուական դեմոկրատական հեղափոխությունն իր վախճանին հասցնելու, իմպերիալիստների, կալվածատերերի և ազգային բուրժուազիայի՝ Գոմինդանի իշխանությունը տապալելու համար: Ներկա մոմենտում, վոր բնորոշվում է իբրև չինական ժողովրդի լայն մասսաների հեղափոխական ալիքի բացակայությամբ, կուսակցության ընդհանուր գիծն է լինելու՝ պայքար մասսաները նվաճելու համար: Հակաիմպերիալիստական շարժման ուժեղացման, գործադուլային շարժման վորաջ արթնացումի և շարունակվող գյուղացիական գործողու-

Քյուլմենների պայմաններում տարվող այս քաղաքականությունը կուսակցությունից պահանջում է իր բոլոր ուժերի լարում, պրոչետարիատին կուսակցության դիվանդան լողունդների շուրջը համախմբելու և միացնելու համար, կաղմակերպչական հսկա աշխատանք՝ պրոֆիտուրյունները և հեղափոխական գյուղացիական միություններն ուժեղացնելու համար, պրոլետարական և գյուղացիական մասսաների մեջ առորյա, անտեսական և քաղաքական աշխատանքի ղեկավարման հարմարեցումը և ուժեղ աշխատանք անցած հեղափոխական չըջանի փորձը պրոլետարիատին բացառելու համար: Միևնույն ժամանակ կուսակցությունը մասսաներին պետք է բացատրի, վոր անկարելի յե հիմնական բարձրում իրենց գրություն մեջ, անկարելի յե խմբերիալիտաների արտաբնությունը տապալել և լուծել ազբարային հեղափոխության ինդիքները՝ առանց տապալելու Գոմինդանի և միլիտարիստների տիրապետությունը և հաստատելու խորհուրդների իշխանությունը:

«... Մասսաներին նվաճելու համար գլխավոր լողունդները պետք է լինեն՝ 1. իմպերիալիստների տիրապետության փոչնչացումը, 2. ոտար ձեռնարկների և բանկերի բռնադրավումը, 3. յերկրի միացումը՝ բոլոր ազգերի ինքնորոշման իրավունքով, 4. միլիտարիստների և Գոմինդանի իշխանության տապալումը, 5. ութ ժամյա բանվորական օր, աշխատավարձի բարձրացում, գործազուրկներին նպաստ և սոցիալական սպահովություն, 6. խոշոր կալվածատերերին պատկանող հողերի գրավումը և գյուղացիներին ու գինվորներին հանձնումը, 7. միլիտարիստ կառավարությունների և տեղական պաշտոնյաների ամեն տեսակի հարկերի փոչնչացումը, յեկամտային, միանական պրոգրեսիվ հարկ, 8. դաշն ԽՍՀՄ և համաշխարհային պրոլետարական շարժման հետ»:

Այս պայմաններում եր, վոր սկսից համաշխարհային արձեռնասկան կրիզիսը:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿՐԻՁԻՍԸ ՅԵՎ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ

Չինաստանում հեղափոխական դրություն խորացմանը խոշոր չափով նպաստեց այն արդյունաբերական և ազարարային կրիզիսը, վորը գոյություն ունի բուրժուական յերկրներում և վորն ավելի

աստիկ և Չինաստանում, քանի վոր Չինաստանը՝ շնորհիվ քաղաքացիական կռիվների, կալվածատերերի, շենդրի անլուր շահագործման, ապրում է յերոնիկական կրիզիսի պայմաններում: Այդ կրիզիսը ամողբարձավ Չինաստանի թե՛ տնտեսական և թե՛ քաղաքական կյանքի վրա անհավատալի չափերով և յտրությունը:

Չինաստանը բաղմամբիվ կապերով կապված է այժմ միջազգային բուրժուական տնտեսության հետ: Նրա առևտրական հարաբերությունները կապիտալիստական աշխարհի հետ վերջին քառորդ դարում չափազանց բարդացել են: Չինաստանի գյուղատնտեսության արդյունքների յտշոր մասը՝ թեյը, բրինձը, բամբակը գնում են արտաքին շուկաները: Ներկայիս, յերբ բուրժուական յերկրներում արդյունաբերական կրիզիսը գուգաղիպում է գյուղատնտեսության կրիզիսին, յերբ ընկնում են գյուղատնտեսական մթերքների գները, պարզ է, վոր դրանից յտշոր չափով տուժում է Չինաստանի գյուղատնտեսությունը, վորովհետև ընկնում են չինական թեյի, բամբակի, բրնձի գները: Արտաքին շուկան չի կարողանում սպասել Չինաստանի գյուղատնտեսական այդ մթերքները, վորի հետևանքով առանց այն ել չափազանց արնաքամ գյուղացին ավելի ևս թշվառ պայմանների մեջ է ընկնում: Այդ մթերքների յտշոր պաշարների կուտակումը դառնում է պատուհաս Չինաստանի համար, յերբ մյուս կողմից սովը միլիոնավոր զոհեր է տանում:

1930 թ. Հուլիսի նահանգի յանվամ տարածությունը նախորդ տարվա 45 %-ի հավասար է յեղել: Պակաս կոշմարային չե դրությունն արդյունաբերության մեջ: Այստեղ կրիզիսի հետևանքները մի քանի ուղղությամբ են զարգանում: Առաջին հերթին ուստկանում է մրցումը չինական արդյունաբերողների ու ոտար կապիտալի միջև: Տնտեսական կրիզիսի հետևանքները մեղմացնելու համար յոմպերիալիստական պետություններն իրենց ապրանքներով փողոզում են չինական շուկան: Բացի դրանից հենց Չինաստանում գտնվող ոտար արդյունաբերական ձեռնարկությունների և չինական արդյունաբերողների միջև մահացու մրցում է ծավալվում, վորը համարյա միշտ վերջանում է ոտար յերկրյա ինդուստրիայի կողմից չինական արդյունաբերության նահանջով: Նմանապես արհեստագործական արդյունաբերության փոչնչացումը առաջ է գնում արագ թափով: Վերջին յերկու տարվա ընթացքում Չինաստանում բաղմամբիվ ամուսի և յերկաթի հանքեր փակվել են: Յերկաթողու արդյունաբերության մեջ

գործածվող քարածուխի 80 տոկոսը ներմուծված ոտար, առանձնապես ճապոնական քարածուխն է, վոր ավելի եժան է վաճառվում, քան չինական ածուխը: Մինչդեռ չինական արդյունաբերական ձեռնարկները փակում են իրենց դռները, ոտար իմպորտի փոփոխական ֆիրմաների ձեռքն են կտրոնանում այդ ձեռնարկները: Ճապոնական տեքստիլ գործարանների գործող մեղենանների թիվը 11.467-ից 14.300-ի հասել է այժմ, իսկ իրիկների թիվը 1.489,360-ից 1.760,900-ի:

Մուկըների նահանգում գտնվող Ֆուչանի հանքերը, վորոնք ճապոնական կոնցեսիա յեն, իրենց ձեռքն են վերցրել Չինաստանի արդյունաբերության և յերկաթուղիների ածուխի հայթայթման մենաշնորհը, 1930 թ. ածխահանությունը հասցնելով 7 միլիոն տոննի:

Հանիենպինդի չինական տրեստի ձեռնարկները փակվել են և յերկաթի ամբողջ արտադրությունն անցել է Մանջուրիայի ճապոնական ձեռնարկություններին: Հանքային յուղի արտադրությունը Չինաստանում դառել է Մանջուրիայի ճապոնական յերկաթուղու ընկերության մոնոպոլիա:

Չինական արդյունաբերությունը նահանջում է վոչ միայն ճապոնական, այլև իմպերիալիստական մյուս յերկրների առաջ:

Նանկինի կառավարության կողմից բաղմաթիվ յերկաթգծերի կոնցեսիան գրվել է ամերիկյան ընկերություններին:

Փրանսիական իմպերիալիստները թալանում են Յունանի նահանգը (սահմանակալից Հնդկաչինին), անդլիական դիշտիչները ընկել են կենտրոնական և Հարավային Չինաստանի վրա և անվերջ ծծում են միլիոնավոր մասսաների արյունը:

Այս բոլորը պատճառ վնևլով անվերջ անանկությունների, գործարանների փակման, ևլ ավելի ծանրանում է աշխատավորական մասսաների դրությունը, գործազրկությունը հասնում է շտենված չափերի: 1929 թ. հետ համեմատած Չինաստանի տրտածումը պակասել է 33 %-ով, իսկ ներածումը 36 %-ով:

Գոմինդանի պաշտոնական տվյալների համաձայն Տիենցինի 1.450.000 բնակիչներից 400.000-ը գործազուրկ են: Պեյպինում մեկ միլիոն աղաբնակչությունից 200.000-ը գործազուրկ են: Հանքային արդյունաբերության բանվորների 70 %-ը գործազուրկ են, ծխախոտի արդյունաբերության մեկ 90 %-ը: Տիեն-

ցինում, վորը գորդի արդյունաբերության կենտրոնն է, գործազուրկների թիվը 80.000 է: Յինանում 16.000 գործազուրկ կա: Այս տարվա ընթացքում Շանհայի ելեքտրոկայանները և ելեքտրական գործարանները փողոց չպահեցին 2000 բանվոր: Փուչանում գործազուրկ են 20.000 հողի, այսինքն անդի բանվորների 40 %-ը: Գործազուրկ նավատիների թիվը 100.000 է:

Աշխատանքի համաչինական ֆեդերացիայի տվյալներով անտեսական կրիդիտի կամ ուսցիոնալացման հետևանքով Չինաստանի բանվորների 60 % գործազուրկ են:

«Նորը չափա նյուղ» թերթի մայիսի 14-ի համարում աղված են հետևյալ չափազանց բնորոշ տողերը. «Հյուսիսային Չինաստանի մյուս քաղաքների թեթև հետազոտությունը պարզում է, վոր ամբողջ աղաբնակչության մեկ հինգերորդը գործազուրկ է»:

Չինացի անտեսագետների կարծիքով Չինաստանի 450 միլիոն աղաբնակչությունից 50 միլիոն գործազուրկներ կամ նորմալ աշխատավարձից պակաս ստացող բանվորներ են: Մի չափք նահանգներում գործազուրկների թիվը հավասար է աղաբնակչության կեսին: Իհարկե այս թվի մեկ չեն մտնում աղաբային կրիդիտի հետևանքով տուժած գյուղատնտեսական բանվորները: Այս դրությունը ողտադրոծում են կապիտալիստները՝ աշխատավարձը պակասեցնելու համար: Կան բաղմաթիվ գործարաններ, վորտեղ բանվորներն աշխատում են մի ջիչ բրնձի կամ մի յերկու բաժակ թեյի համար:

Շանհայում և վուսիյում փակվել է 100 մետաքաղործարան, փողոց չպրտելով 150.000 բանվոր, ինչպես նաև բաղմաթիվ տեքստիլ գործարան: Հաղճապակու արդյունաբերությունը պակասել է 50 տոկոսով: Նանկինի կառավարության կողմից չվեղապան լուցիլու տրեստից վերցված 5 միլիոն դոլլարի փոխառության շնորհիվ Գուանդունի, Փուցյանի, Տիեն-Յինի և Հուբեյի չինական լուցիլու գործարանները չկարողանալով դիմանալ չվեղակալ լուցիլու մրցմանը, փակել են իրենց դռները: Նույն է դրությունը ծխախոտի արդյունաբերության մեկ, չինական ծովային ընկերությունների վերաբերմամբ:

Այսպիսի սարսափելի հետևանքներ ունի անտեսական կրիդիտը Չինաստանում: Տնտեսական կրիդիտի հետևանքներն ավելի փանրացնում է այն սովը, վոր այս բոլայիս վոչնչացնում է Շանհի, Չիլի, Անխուեյ, Շանդուն և այլ նահանգների աղաբնակ-

չությանը: Համաձայն սովյալների ոգնող միջազգային կամի-
սիայի սովյալների, 450.000 քառակուսի կիլոմետր տարածու-
թյուն ունեցող Կանսու, Ծանսի, Հոնան նահանգներում սովի յեն
ժառանգած 30 միլիոն հողի: Միենխինի չրջանում սովից մահացե-
ր են 500.000 հողի: Ծանսի նահանգում սովից մահացածների թիվը
3 միլիոն է: Ծանսի սովյալների երեխաները Պեյլինում վաճառ-
վում են 6-15 դոլլարի (50-120 ուրբի): Ի մեջի այլոց գեներա-
ժուն-Յու-Սյանի տերիտորիայում սովի պատճառով իրենց յերե-
խաները վաճառող ծնողներից այդ «քրիստոնյա» գեներալն հավա-
քում է 2 միլիոն դոլլար հարկ, յուրաքանչյուրից վերցնելով 5 դոլ-
լար:

Համաձայն «սովյալների» ոգնության Շապոն-ամերիկյան
կոմիտեյի սովյալները՝ 1927 թ. սովյալները թիվն եր 9 միլիոն,
1928 թ.՝ 37 միլիոն, 1929 թ.՝ 57 միլիոն, 1930 թ.՝ 71 միլիոն:

Կենտրոնական Չինաստանում սովից մահանալու սպառնալիքին
են յենթարկված 80 միլիոն հողի: Դրությունն ավելի ծանրացա-
վեց Հուբեյի, Հունանի և Կիան-Սիի նահանգում տեղի ունեցած հեղե-
ղումների պատճառով: Վնասները հաշվվում են 15 միլիոն սակե-
րինգ (150 միլիոն ուրբի), վոչնչացել են 4 միլիոն տուն, իսկ 23
միլիոն հողի առանց բնակարանի յեն մնացել: Հանկուցում
հարյուրավորներ մահանում են վողոցներում: Ընդհակառակը
հարավային նահանգներում տիրում է յերաշտ 1927 թվից սկսած,
վորն անհար ե դարձնում ամեն տեսակի մշակույթ:

Այս դրությունը չի խանգարում իմպերիալիստներին, վոր-
պեսզի նրանք հարկերը հավաքեն մի քանի տարի առաջ: Ծանսի
նահանգում մինչև 1937-1938 թ. թ. հարկերը հավաքված են:
Չեխուան նահանգում հարկերը հավաքված են մինչև 1945 թվա-
կանը:

Սակայն, բացի տնտեսական այդ հետևանքներից, համաչ-
իտրահային տնտեսական կրիզիսը իր հետ բերում է նաև քաղաքա-
կան դրության բարդացում Չինաստանում: Այդ՝ իմպերիալի-
տական հակամարտությունների սրումը և հակախորհրդային
կամպանիայի ուժեղացումն է Չինաստանում:

Վերջին ժամանակներս անգլիական, ճապոնական և ամերիկ-
յան իմպերիալիստների միջև խուլ պայքար է մղվում՝ Չինական
չափան զավթելու համար: Այդ հակամարտությունն արտահայտ-
վում է գեներալական խմբակների միջև թշնամական արամո-

դրությունների ավելանալով: Ճիշտ է, կարմիր վտանգը պար-
տավորացնում է գեներալներին զուսպ մնալ, բացահայտ թշնա-
մական դրոժողություններ չսկսել, սակայն յերբեմն տեղի յե
նենում պողթիումներ, ինչպես Կանտոնի և Նանկինի կառավա-
րությունների հարաբերությունների ծայրաստիճան լարվածու-
թյունը, Ֆին-Յու-Սյանի և Չան-Սու-Չյանի ինքնազուլու դրոժ-
նությունը:

ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ԾԱՐԺՄԱՆ ԱՇԽՈՒԺԱՑՈՒՄԸ

Չինաստանի համար սկսվել է հեղափոխական վերելքի նոր
չրջան: Հողային հարցի, տնտեսական անասելի կրիզիսի, սովի,
ուլիտակ տերրորի, քաղաքացիական կռիվների Ֆոնի վրա ծա-
վալվում է բանվորա-դյուղացիական մասսաների պայքարը կապի-
տալիստների, կալվածատերերի և իմպերիալիստների ասելի ու-
ժի մի դեմ:

Յերկրորդ ինտերնացիոնալի լիդերներն ինչքան ուզում են թող
հաչեն այն մասին, թե կոմունիստական պրոպագանդը հաջողու-
թյուն չունի, փաստերը հակասական են ապացուցում:

Յերկրորդ ինտերնացիոնալի առաջնորդը՝ Վանդերվելդեն,
Չինաստանում կատարած իր ճանապարհորդությունից վերադար-
ձին՝ գրել է մի գիրք, վորը ամենակրիտիկ և անամոթ գովքն է՝ ուղղ-
ված Իոմինդանական վոժրագործներին, Չինաստանի բանվորների
և դյուղացիների զլխավոր դահիճ Չան-Կայ-Շիին: Այդ գրքում
նորին վեհագիրություն՝ Ինդիայի թագավորի մինիստր «սո-
ցիալիստ» պարոն Վանդերվելդեն կոմունիստներին մասին գրում է
«նրանց պրոպագանդան մնաց առանց արդյունքի»:

«Սոցիալիստ», պարոն Վանդերվելդեյից ավելի հեռատե և
հոտակատես է, սակայն բուրժուական ժուրնալիստ «Չայնա Ու-
իլլի Լեվյու», թերթի թղթակից անգլիական դեսպանատան
նախկին աշխատակից Թուտելը, վոր գրում է. «Պետք է հայտա-
բարել, վոր կոմունիզմը Չինաստանում հող է դառել: Այդ կար-
միքների դրսից յեկած պրոպագանդը չէ, այդ՝ սոցիալական մի
ուժ է: Կոմունիզմի վոչնչացումը հնարավոր է մեծ ճիզի շնորհիվ
միայն, վորովհետև կոմունիզմը ուժեղ է իր նպատակի հստակու-
թյան և իր առաջնորդների ընդունակությունների շնորհիվ: Պրո-

լետտաբառի դասակարգային նոր դիտակցութեան պոտենցիալ առ-
ժեքը, իբրև չիմք Չինաստանում կոմունիստական գործունեյա-
թեան զարգացման, չպետք է աչքաթող արվեն»:

Կոմունիզմի հանդեպ զգացած ատելութեամբ կուրացած Վան-
դեբվելդեն կարծում է, վոր ժխտելով հեղափոխական շարժման
վերելքի փաստը, կկարողանա վերացնել այդ շարժումը:

Կանտոնի կոմունայի սարտութունից հետո, պրոլետարական
կենտրոններում, մեծ քաղաքներում և նախահանգիստներում, վոր-
տեղ կենտրոնացած են միլիտարիստների և իմպերիալիստ-
ների ռազմական խոշոր ուժերը, անպայման նկատվում եր բան-
վորական շարժման վորոշ զեպրեսիա: Սակայն հակառակ դրան,
1928-29 թ. թ. գործադուլային շարժումների հարաճուն վերելք-
ըբ պայիս է ստելու, վոր այդ շրջանն արդեն անցնում է:

Բուրժուական ռադիոնալացման, գործադրութեան հետեւան-
քով չինական բանվորների ապրուստի պայմանների տեւական վա-
տացումն ուժեղացնում է նրանց դասակարգային դիտակցութեա-
նը:

1930 թվականը քաղաքների բանվորական մասսաների համար
զժնշակ տարի յեղավ, վորովհետեւ գյուղացիական շարժման հզոր
վերելքի կապակցութեամբ զոմինդանական տերրորը սաստիկա-
ցավ, սակայն, հակառակ դրան, 1930 թ. վոչ լրիվ տեղեկու-
թեանների համաձայն տեղի յե ունեցել 458 կոնֆլիկտ, 220 գոր-
ծադուլ, 347,562 բանվորի մասնակցութեամբ: Կոնֆլիկտների և
գործադուլների 212-ը տնտեսական, 239-ը քաղաքական բնույթի
յեն յեղել: Այստեղ նկատելի յե քաղաքական գործադուլների խո-
շոր բանակը:

Բացի դրանից՝ 194 կոնֆլիկտների և գործադուլների զեկտ-
վարութունը յեղել է կարմիր պրոֆիսութունների ձեռին, 70-ը
միայն գեղիկների, իսկ 194-ը յեղել են ինքնարերաբար:

1931 թ. համար պաշտոնական տվյալներ չկան, սակայն լրա-
գրական այն ինֆորմացիան, վոր հակառակ զոմինդանական ցեն-
տրալային հասնում է մեղ, ասում է քաղաքներում բանվորական
շարժման աշխուժացման մասին: Հենց այդ հանգամանքը, վոր
մայիսի 1-ին, ոտզստոսի 1-ի՝ միջադգային հակապատերազմյան
արվա առթիւ տեղի ունեղած հսկայական ցույցեր, դալիս են տ-
պացուցելու, վոր հեղափոխական արամադրութունների նոր վժ-
րելքի առաջ են կանգնած Չինաստանի պրոլետարական մասսա-
ները:

Հեղափոխական բանվորներն օտարված են պայքարել վոչ
միայն զոմինդանական, իմպերիալիստական աղենտների, լրտե-
ների, այլ և դեղին սոցիալ-ոեֆորմիստական արհմիութունների
դեմ, վորոնք Գոմինդանի հովանավորութեան տակ բանվորական
ցարժման են խփում թիկունքից:

1930 թվին խոշոր գործադուլներ տեղի ունեցան Հանկուլում
և Վուսիում (մետաքսագործարան) Յինդաոյում (տեքստիլչի-
ներ) Տան-Շանում (հանքափորեր):

Սրբյունարերական կենտրոններում լույս են տեսնում տա-
նայն անլեզալ բանվորական թերթեր, թուոցիկներ:

Չինական բուրժուական՝ ինչպես նաև ոտար իմպերիալիս-
տական մամուլն ստիպված է ամեն որ գրել.—«կոմունիստական
Պատանդն արեցոր մեծանում և ծավալում է ամբողջ Չինաստա-
նում»:

Պիտի ասել, վոր քաղաքային պրոլետարիատի հեղափոխական
շարժման հետ մնալը գյուղացիական ապստամբութունից խոշոր
և խափով բացատրվում է նաև նրանով, վոր կուսակցութունը և
կարմիր արհմիութունները լրիվ կերպով չեն կարողացել իբենց
տալապանքները վերակառուցել Կոմինտերնի 6-րդ կոնգրեսի 9, 10
և 11-րդ պլենումների և Պրոֆիստերնի 5-րդ կոնգրեսի վորոշում-
ների հիման վրա:

Կոմինտերնի 11-րդ պլենումում, բնկ. Լյու.—Սյանը հետեւ-
յալ կերպ է ամփոփում Չինաստանում, քաղաքային պրոլետա-
րիատի շարժերում տեղի ունեցող հեղափոխականացման պրո-
ցեսը:

«Գործադուլային շարժումը համակում է վոչ միայն արդյա-
նարեքական խոշորագույն կենտրոնները, այլ և, չնայած իմպե-
րիալիստական և զոմինդանական ուսկիցիայի դաղանային պա-
րիստիստների ու կատաղի տերրորին, նեովում է դեպի ավելի հեռա-
տիժների ու կառաղի տերրորին, յեովում է ընդհարումները դալալ
մայց շրջանները: Յույցերը և դիմված ընդհարումները Չինաստանի դանա-
տվելի ու ավելի հաճախակի յեն դառնում Չինաստանի դանա-
լան ռայոններում: Նրանց մասնակցում են վոչ միայն բանվորական
մասսաները, այլև քաղաքային չքավոր մասսաները, մանր բուր-
ժուադիայի օտորին դասը (գործակատարներ, ինտելիգենցիա,
ուսանողութ.): Գյուղացիական պատերազմը և պարտիզանական
ցարժումն ընդգրկում են վոչ միայն միջին և հարավային Չինաս-
տանը»:

տարեցին, կազմալուծելով հակահեղափոխական գեներալներին
թիկունքը, ճանապարհ հարթելով ազգային հեղափոխական բա-
նասկի առաջ: Այդ շրջանը գյուղացիական միությունների և պար-
տիզանական խմբերի բուռն աճման շրջանն է: Այդ միություն-
ները միլիոնավոր անդամներ և տասնյակ հազարների հասնող
պարտիզանների ջոկատներ էին: Այդ շրջանը յեղավ վոչ միայն
քառասկական աճման, այլ և դասակարգային գիտակցության օւթե-
լացման շրջան: Յեթե գյուղացիական ջոկատներն ոգնում էին
Պանտոնի ազգային հեղափոխական բանակին, կուլում էին իմ-
պերիալիստների և գեներալների դեմ, այդ բոլորը մի նպատակի
համար էր, տիրանալ այն հողին, վորը դարերով ծծել էր չինական
աշխատավոր գյուղացու քրտինքը, բայց բեղմնավորվել էր կալ-
վածատերերի, մանդարինի համար: Չինական գյուղացին ազգա-
յին հեղափոխական կուլի ընթացքում դեմք էր վերցրել հողի հա-
մար, բրնձի համար: Հին, դասակարգային գիտակցությունից
պուրի բանդիտիզմին հաղորդեց դասակարգայնորեն ձևակերպված
պարտիզանական շարժումը:

Սակայն իր առաջին հաղթանակներից չլացած չինական բուր-
ժուազիան, վորը սարսափով էր տեսնում ազգային աղատադրա-
կան պայքարի ընթացքում ղեկավարող զիրք գրավող չինական
պրոլետարիատի և գյուղացիության դասակարգային գիտակցու-
թյան աճումը, Չան-Կայ-Շիի հեղաշրջումով (1926) փորձեց
շրջանակների մեջ դնել նրանց պահանջները: Չինական բուրժուա-
զիան ավելի ձեռնուռ համարեց համաձայնության դալ կալվա-
ծատերերի, գեներալական խմբակների հետ, քան թե մասսաների
հետ միասին շարունակել պայքարը իմպերիալիստների և Ֆեոդա-
լիզմի մնացորդների դեմ: Չինական բուրժուազիան քաջության
չաննեցավ (իմպերիալիզմի տվյալ ետսպում չէր ել կարող ունենալ)
Չինական բուրժուական հեղափոխության հիմնական խնդիրներից
մեկը յեղող ազրարային հարցը լուծել, հողը խլել կալվածատե-
րերից և հանձնել գյուղացիության: Սպիտակ տերրորի, գյուղա-
ցիական միությունների դեմ խտտադույն, չտեսնված բեպրեսիա-
ների միջոցով չինական բուրժուազիան փորձեց ղլխատել գյուղա-
ցիական շարժումը:

Սակայն արդեն ուշ էր: Պարտիզանական շարժումը (վոր մի
ժամանակ բուրժուազիան ոգտադործել էր իմպերիալիստների, գե-
ներալների դեմ) դասակարգային լողունների աակ դուրս յեկավ
պայքարի Գոմինդանի, Նանկինյան բանակների դեմ և ջիչ կ-

բաւտներ չպտտաճուեց նրան: 1926 թ. մինչեւ 1929 թ. Չինա-
տանում գյուղացիական պարտիզանական շարժումը բազմաթիւ
հերոսական էջեր ունի գրած դոմինդանական միլիտարիստներին
արյունով:

Հայ-Յու-Նինի գյուղացիական խորհրդային հանրապետու-
թյունը, Հունանի, Հուբեյի, Յյանսի, Յյանսույի, Փուցյանի գյու-
ղացիների ապստամբությունը և այլն, վորը մասն են միայն այն
հսկայական եպոպեայի, վորի թատերաբեմը յեղան Չինաստանի
հարավային և կենտրոնական մասը, Կանտոնից մինչեւ Նանկին,
Քիտան, Չան-Շա և Շանհայ:

Չինաստանում պարտիզանական շարժման հիմնական մաս-
տան յեղել է գյուղացիությունը և գլխավոր նպատակակետը, ազ-
բարային հարցի լուծումը հողուտ աշխատավոր գյուղացիության:
Սակայն պարտիզանական շարժումը, հողի համար պայքարը ծա-
վալվեց և այժմ էլ ծավալվում է չնորհիվ նրան, վոր այդ շար-
ժումը ղեկավարում է չինական պրոլետարիատը, նրա ավանդադ-
կոճկուսակցությունը: Գոմինդանի հետ ժամանակավոր համա-
ձայնության ժամանակ թույլ կերպով (1924—1926 թ. թ.), հե-
տադայում ավելի դասակարգայնորեն կոմիված կերպով չինկոմկու-
զը հողի համար մղվող պայքարին տվեց կոնկրետ, դասակարգա-
յին ղեկավարություն, ազրարային հեղափոխությունը շարժա-
պելով ազգային աղատադրական շարժման մեջ պրոլետարիատի
հեղեմոնիան ապահովելու, պրոլետարիատի դիկտատուրայի հա-
մար նախապայմաններ ստեղծելու նպատակով մղվող պայքարին
հետ:

Սուանձնապես 1926 թ. Չան-Կայ-Շիի հեղաշրջումից հետո
սպիտակ տերրորը քաղաքներից ղեպի սարերն ու անտառները
ջւեց դասակարգային պայքարում կոմիված հաղարավոր պրոլե-
տար մարտիկներ, վորոնք ղեկավարեցին ու այժմ էլ ղեկավարում
են այն պարտիզանական խմբակները, վորոնցից ծնվեց ու զարգա-
ցավ չինական հերոսական կարմիր բանակը, մարդված դասակար-
գային այնպիսի կոմիլներում, վորոնք միջազգային պրոլետա-
րիատի հեղափոխական շարժման պատմության ամենափառահեղ
էջերն են կազմում:

Կանտոնի կոմունայի պարտություններից հետո, գեներալա-
կան սպիտակ տերրորից վխաւած հարյուրավոր բանվորներ, կար-

մի քան զգալի փոփոխություններ գնացին վերջնականապես ապահովել դյու-
ղացիության պարտիզանական խմբերը հեղափոխական պրոլետար-
ատական կորիզով, վերջ վճարական հաղթանակի լավագույն գրա-
վախանն է:

Այսպիսով, միլիտանտներ չինացի դյուղացիները գործով իրա-
կանացնում են այն ցուցմունքը, վեր կոմիտեներն 2-րդ կոնգրես-
տում ավել Լենինը, քե խորհուրդները կարող են ազատամարտիչաց
և իշխանության որգաններ լինել նույնիսկ հետամնաց ու գաղութ-
ային յերկրներում, վեր միայն խորհուրդները կարող են այդ ժ-
գովորդներին ազատել վերջնական քայքայումից և ալիստության
մից:

ՉԻՆԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ

1930 թվականը Չինաստանի քաղաքացիական պատերազմի
պատմության մեջ իր առանձին տեղն ունի: Այդ թվից սկսվում է
մի նոր շրջան, յերբ պարտիզանական խմբերը հեղափոխական վերած-
վում են կանոնավոր զորամասերի: Քաղաքացիական անխնայ կռիվը
կրակի միջից ծնվեց և զարգացավ չինական հերոսական կարմիր
բանակը, վերջ նանկինի կառավարության և իմպերիալիստների
սարքափն է դառել:

Չինական կարմիր բանակի կազմակերպումը չի նշանակում,
իհարկե, վեր վերջանում է պարտիզանական շարժումը: Կենտրո-
նական Չինաստանում դյուղացիության ապրած պայմաններն ան-
ընդհատ-խորոնիկական կերպով ծնունդ են տալիս դյուղացիական
պարտիզանական խմբերի, վերջնք կռվում են հողի համար: Բազմ-
ամիսով շրջաններում, յերբ կարմիր բանակը մոտենում է, մա-
սայական դյուղացիական ապստամբություններ են սկսվում:
Պարտիզանական խմբերից անընդհատ հարձակվում են զորքերի
թիվունքի վրա և խանդարում են նրա առաջխաղացումը: Բազմ-
թիվ չինական դյուղացիական շոկատներ կան, վերջնք տեղական
քնույթ ունեն, և վերջնք զինված հենարանն են Խորհրդային Ի-
կոստանության: Գյուղացիական զինված շոկատների թիվը հավասար
է 3-4 միլիոնի:

Ներկայիս չինական կարմիր բանակը բաղկացած է 8 կար-
պուսից:*)

*) Այս տեղեկությունները վերցված են չինական կարմիր բանակի մա-
տին չինկոմկուսի կողմից հրատարակված մի քրոնիկոսից և ցիտված են ИВИН-ի
«Красные партизаны в Китае» քրոնիկոսում:

Առաջին կարպուսը կազմակերպվել է 31-րդ գելիզիայից, վ-
րջ գործում է Հուբեյ նահանգի հյուսիս արևելյան մասում,
32-րդ գելիզիայից (Հենան նահանգի հարավ արևելյան մա-
սում, Շանչեն քաղաքի շրջակայքում) և վերջապես Անխուեյ նա-
հանգի հարավ արևմտյան շրջանի զինված ուժերից: Այս կորպու-
սը բաղկացած է 10,000-ից ավելի զինվորներից:

Յերկրորդ կորպուսը, վերջ հրամանատարն է Հուլունը, ունի
4-5000 զինվոր, գործում է Հուբեյ և Հունան նահանգների արև-
մտյան շրջաններում:

Յերրորդ կորպուսը գտնվում է հարավային Յյանսիյում և
կարմիր բանակի ամենահին ու մարտական գործառնությունը մեկն է
հաշվում:

Չորրորդ կորպուսը Չուդեյի և Մաու-Յե-Իուի հրամանատա-
րության տակ է գտնվում և համարվում է ամենաուժեղ, ամենա-
կազմակերպված զորաբանակը: Այս կորպուսը անհաշիվ հաղթու-
թյուններ է տարել կառավարական զորքերի դեմ: Կանկինյան
հրամանատարությունը 100,000 զոլլարի պարդեվ է խոստանում
նրանց, ովքեր վողջ կամ մեռած կկարողանան ձեռք պցել Մաու-Յե-
Իուին, կամ Չուդեյին:

Հինգերորդ կորպուսը Պեն-Տե-իուայի հրամանատարությամբ
տակ գործում է Յյանսիի հյուսիսային ու Հունանի արևելյան
մասում:

Վեցերորդ կորպուսը նոր է կազմակերպվել և գործում է
Հունան-Հուբեյ նահանգների այն ուսյունում, վեր գտնվում է
Տունտին լճի և Յանցե գետի միջև:

Յոթերորդ կորպուսը գտնվում է Գուանսի նահանգում:

Ութերորդ կորպուսը Հուբեյի հարավ արևելյան մասում է
գտնվում Դանյից մինչև Տուչեն և գործում է Ուխան-Չանչա
յերկաթգծի յերկարությամբ: Այս ավյալները մոտ մի տարվա
տվյալներ են, այժմ կարմիր բանակի զինվորների թիվը կրկնա-
պատկվել է, հասնելով 100,000-ի:

Սկզբնական շրջանում կարմիր բանակը չափազանց վատ էր
զինված: Սակայն կառավարական զորքերի դեմ տարած մի շարք
հաղթությունների շնորհիվ կարմիր բանակը ձեռք բերեց մեծ
քանակությամբ հրացան, ուղղամթերք, թնդանոթ, նույնիսկ
տանկեր և այրուղյաններ:

Այժմ կարմիր բանակը լավ է զինված. ունի ծանր և թեթև

հրեաւանի և այլն: Կարմիր բանակին չափազանց խուշոր ուժանդատութիւնն է սալիս «յերթատարական կարմիր զվարդիան», մեծ մասամբ բաղկացած կոմյերթականներէրց, ինչպէս նաև դյուզա-ցիական միլիցիան: Կարմիր բանակի դեմ կենտրոնացած է 300,000 կառավարական զորք, բաղկացած 30 դիվիզիայից, լավ զինված և ուժեղացած 3 ուղանավատորմիցով:

Դեռևս այս տարվա սկզբներէրց, իմպերիալիտական պետու-թյունների պահանջով և նրանց անմիջական ֆինանսական, առա-ժական, հրամանատարական ուժի ուժանդատութեամբ սկսուեց Չան-կայ-Շիի արշավը խորհրդային շրջանների դեմ: Չան-կայ-Շիին ազգամթերք հայթայթում եր ամերիկյան իմպերիալիզմը, իսկ առաջական գործունէութիւնները ղեկավարում են գերմանական շտաբի հրահանգիչները: Ռազմական գործողութիւնների պլանը մշակված է Չան-կայ-Շիի անմիջական մասնակցութեամբ:

Չան-կայ-Շիին խոստացել եր 3 ամսվա ընթացքում լիկվի-դացիայի յենթարկելու կարմիրներին: Այդ 3 ամիսը վաղուց լրու-ցավ, առանց սպասված արդյունքի: Այդ կտիֆների ընթացքումն եր, վոր կարմիր բանակը ղերեց կառավարական հայտնի 18-րդ դիվիզիան և ղինաթափեց, ինչպէս նաև վոչնչացրեց 5-րդ և 25-րդ դիվիզիաները: Չան-կայ-Շիին ստիպելեց ևս 3 ամիս պայմանա-ժամ խնդրել, վորը նմանապէս վերջացավ: Այժմ Չան-կայ-Շիի հակահարմիր արշավի «յերթորդ յեռամսյակն» և, սակայն խորհր-դային շրջանները վոչ միայն չեն վերացել, այլև ընդարձակվում են որեցոր:

Հակառակ նրան, վոր կառավարական զորքերը կուլում են լավազույն պայմաններում, քան կարմիրները, նրանց մեջ չափա-զանց տարածված է դասալքութիւնը: Ամբողջ գործմասեր ան-ցնում են կարմիրների կողմը, իրենց սպաներին ու գեներալներին՝ ձերբակալելուց կամ սպանելուց հետո: Այդ յերեկույթը հասկա-նալի յն: Չինական կարմիր բանակը դիտի այն նախապէս, վորի համար կուլում է—հողը խլել կալվածատերերից, մինչդեռ Չան-կայ-Շիի վարձկանները կուլում են առանց սոցիալական իրեալի, իսկ յերթ նրանց մեջ ամենավորը ազիտացիա յն մղվում, նրանց անցնում են կարմիր բանակի կողմը:

Կարմիր բանակի 75-80 տոկոսը բանվորներ ու դյուզացիներ են, 20-25 տոկոսը նախկին ղինվորներ: Բանակի բանվորադյու-զացիական մասի 5-10 տոկոսը բանվորներ են, մնացածը չլավագ ղյուզացիներ և դյուզատնտեսական բանվորներ:

Կարմիր բանակում քաղաքական ուշխատանքը լավ հիմքերի վրա յն դրված, առանձնապէս նախկին ղինվորների շրջանում:

ԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԶԱՆՆԵՐՈՒՄ

1931 թ. սկզբներին Խորհրդային իշխանութեան ազդեցու-թյունը հիմնականում տարածվում եր հետեվյալ շրջանների վրա, Միջին Յանցեյի հարավային նահանգներում, դլխավորապէս Հու-բեյում, Հունանում, Յիանսիում և մասամբ Ֆուցիան, Գուան-դուն նահանգներում:

Այժմ այդ նահանգներին միացել են նորերը, Հենանը և Ան-խուեյը, մասամբ Շանդունը:

Խորհրդային շրջանների դ'րութեան մասին պարզ պատկեր առիս է Շանհայից դրված հետեվյալ նամակը, վոր նկարագրում է կյանքը խորհրդային Հուբեյ—Հենան շրջաններում:

Չինաստանի սահմանադրի խորհրդային Հուբեյ—Հենան շրջանի մեջ մտնում են հետեվյալ դավառները՝ Հուանդան, Հուան-զի, Մաչեն, Հուանան և Սյաոչան (Հուբեյի նահանգից) և Նան-չան, Հուանչան, Լոչան, Հուանչուան (Հենանի նահանգից): Խոր-հրդային, այդ շրջանն ունի 130-140 անդլիական մղոն տարածու-թյուն հյուսիսից դեպի հարավ և 70-80 անդլիական մղոն արե-վելքից դեպի արեվմուտք: Ունի 800,000-ից ավելի ազգաբնակ-չուքյուն, վարի 90 տակաւր գյուղացի յն:

Շրջանի դերադույն խորհրդային իշխանութիւնն է շրջանային խորհրդային կառավարութիւնը: Նրան անմիջականորեն յեն-թարկվում են դավառական խորհուրդները: Ապա գալիս են քա-ղաքային և յենթաշրջանային խորհուրդները, վերջապէս խորհր-դային ստորին կազմակերպութիւնները՝ դյուզխորհուրդները: Շրջանային խորհրդային կառավարութիւնը բաղկացած է 17 հո-գուց, գավառական խորհուրդները 11-13 հոգուց և յենթաշրջա-նայինը՝ 7-9 հոգուց: Խորհուրդների բոլոր անդամներն ընտրված են պատգամավորական ժողովներում: Գյուղխորհուրդների բոլոր անդամների 60-80 տոկոսն իրենց սոցիալական կազմով գյու-զացիներ են և 20-40 տոկոսը, դյուզատնտեսական բանվորներ:

Խորհրդային կառավարութիւնը հրապարակել է մի դեկրետ զալվածատերերի ու հակահեղափոխականների ամբողջ հողն ու

գույքը բռնագրավելու մասին: Հրատարակված և աշխատանքի պաշտպանության դեկրետ: Մտցրված է Յ-ժամյա բանվորական ար: Կառավարութունը հրատարակել է մի շարք սրենսդրութուններ, վորոնք սչապանում են զինվորների, չքավորների, յերի-տասարգության և կանանց շահերը: Չեղջալ են հայտարարված աշխատավորների բոլոր վաշխատական սարտքերը կալվածատե-րերին ու կուլակներին և վոչնչացված է վաշխատության սիտեմն ամբողջովին:

Հողաշինարարության հիմքն և կազմում նրա վերաբաշխումն ըստ շնչի, հաշվի առնելով յեղած բանվորական ուժը: Բռնագրավ-ված հողերը հանձնվել եյին խորհուրդներին: Գյուղխորհուրդները, հողային հանձնաժողովի միջոցով հետադրում են յին հողի ու ազ-գաբնակչության չափը, սպա գումարվում ևր գյուղացիական պատվիրակների ժողով, վորը մանրամասնորեն քննում ևր հողը բաշխելու ձևվերը: Այդ աշխատանքներից հետո կուլակներին մնացին վորակով վատ և փոքր հողամասեր, իսկ միջակներն զգա-լի չափով շահեցին հողի վերաբաշխումից:

Հող ստանալուց հետո, չքավոր և միջակ մասսաների հեղա-փոխական ակտիվությունն ավելի բարձրացավ: Հող են ստացել նաև բատրակներն ու կարմիր բանակայինները: Բացի դրանից, բատրակները հնարավորութուն ստացան կազմակերպելու բաա-րակային արհմիություն, վորի մասին վարուց եյին յերադում:

Մտցված է պրոդրեսիվ յեկամտահարկ: Այն գյուղացիք, վո-րոնք ստանում են մի շնչին մինչեմ 5 պիկուլ հացահատիկ (պե-կուլը կազմում է մոտ 60 և կես կիլոգրամ), բոլորովին ազատվում են հարկից: 5 պիկուլից ավելի հացահատիկ ունեցողները յուրա-քանչյուր ավելի պիկուլի համար վճարում են 5-ական շնն հացա-հատիկ (չենը կազմում է պիկուլի մի հարյուրերորդ մասը): Գյու-ղացիք լավ վերաբերմունք են ցույց տալիս պրոդրեսիվ յեկամտա-հարկին: Նրանք չեն մոռացել այն անթիվ հարկերը, վոր վե-րցնում ևր Գոմինդանը բռնությամբ:

Մեծ հետաքրքրութուն է ներկայացնում կուլտուրական-լու-սավորական աշխատանքի կազմակերպումը: Մասսաների կուլտու-րական մակարդակն անընդհատ բարձրանում է: Բազալներում քացված են յերկրորդ աստիճանի դպրոցներ, անգրագիտու-թյան վերացման յերեկոյան դպրոցներ, ընդհանուր կրթության դպրոց-ներ և այլն: Գյուղացիներն այցելում են թե՛ ազամարդիկ և թե՛ կա-

նույք, թե՛ ծերերը և թե՛ յերիտասարդներն ու յերեխաները: Նրանք բոլորն էլ մեծ վոզեվորությամբ նվիրվել են ուսման: Բաց-ված են բազմաթիվ ակումբներ: Գրագետների քիվն, առաջվա հետ համեմատած, ավելացել է 40-50 տակաով: բոլոր դպրոցներում և ակումբներում կախված են կենինի ու Մարքսի նկարները: Ետո գյուղացիներ իրենց տներում Բաղդայի և ուրիշ «սրբերի» պատ-կերները փոխարինել են կենինի ու Մարքսի նկարներով: Մեյյան-ները (կատները) վերածվել են լեհիկյան դպրոցների: Գեո ծե-րունիների, պատմիների վորոշ մասը հավատում է Բուզդային, սակայն նույնը չի կարելի ասել յերիտասարդության մասին:

Մերերի և յերիտասարդության միջեմ շարունակ տարածալ-նություններ են ծագում ամուսնության հարցի առթիվ: Մերերը պաշտպանում են հին կարգերը, իսկ յերիտասարդությունն ամեն կերպ պայքարում է հին սովորությունների դեմ: Այդ պայքա-րում հետզհետե հաղթանակ է տանում քաղաքացիական ամուսնու-թյունը: Ամուսնական կոնֆլիկտներում հատուկ ախտիվություն են ցուցաբերում սովորաբար կանայք:

Բատրակներն ու բանվորները կազմակերպված են արհմիու-թյուններում, չքավորները՝ չքավորական խմբակներում: Բան-վորների ու գյուղացիների մեծ մասսաները, մանավանդ միջակ-ները, կազմակերպված են Կարմիր Ոգնության ընկերության մեջ (ՄՈՊՐ), հակաիմպերիալիստական լիգայում և այլն:

Մեծ քեկուն է կատարվել կամանց կյանքի ու դրության մեջ: Նրանք մայրական հողատարություն են ցուցաբերում կարմիր բա-նակի հանդեպ, իրենց նախաձեռնությամբ կազմակերպում են վաջջարարների բրիգադներ, կար ու կարկատան են անում, մաս-նակցում են փոխադրական ջոկատների աշխատանքին, ունեցելով բեռ փոխադրելուն՝ կարմիր բանակի համար, կազմակերպում են սանիտարուհիների ջոկատներ և խնամում են վիրավոր կարմիր բանակայիններին: Կանայք սիտեմատիկաբար փող, հազուսա և մթերք են հավաքում կարմիր բանակի համար և բացի դրանից ոգ-նություն են ցույց տալիս կարմիր բանակայինների ընտանիքնե-րին: Ճակատամարտում կանայք պահակություն են անում և մաս-նակցում են ռազմական հետախուզումներին: Նրանք ակտիվ աշ-խատում են բոլոր մասսայական զինված կազմակերպություններ-ում: Բավական թվով կանայք կան խորհուրդների կազմում:

Կան մի շարք զինված մասսայական կազմակերպություններ, որիննակ՝ «Կարմիր գվարդիա»-ն, «Յերիտասարդ ակտիվարդ»-ը և

պահակային ջոկատներ՝ մոտ 40-50 հազար անդամով, վորոնց մոտ 60 տոկոսը չքավորներ են, 30 տոկոսը միջակներ և 10 տոկոսը բարակներ: Դրանց մի մասը ղինված է հին հրացաններով, մյուսները տեղերով ու սրերով: Բոլորն էլ յենթարկվում են գյուղ-խորհրդի ղեկավարութան: Այդ կազմակերպութուններում սիստեմատիկաբար կիրառվում է ուղղական կրթություն:

Հուրեյ-Հենան խորհրդային շրանում գտնվում է 4-րդ կարմիր բանակը, վորի 90 տոկոսը կազմում են տեղական չքավորներն ու միջակները, վորոնք ղինված են նորադուլյն հրացաններով և ավելի հմուտ են ուղղական արվեստին: Նրանք շարունակ հարձակումներ են դործում Բեյալին-Հանկուու յերկաթուղու շրջակայքում տեղավորված դոմինդանական դորամասերի վրա և խանդարում են ճանապարհի յերթեվեկությունը: Բոլոր կարմիր բանակայիններն էլ զիտեն, քե ո՞ւմ և ի՞նչի համար են կռվում իրենի: Կռիվների ժամանակ աշխատավոր գյուղացիությունը բազմազար մասսաներն ողնում են կարմիր բանակին: Վերջինս սերտորեն կապված լինելով մասսաների հետ, ամենուրեք սրտաբաց և բարեկամական ընդունելություն են գտնում աշխատավոր գյուղացիության կողմից: Գյուղացիները նվերներ և դանազան մթերքներ են ուղարկում կարմիր բանակայիններին:

Բոլոր քաղաքներում և գյուղերում կան սպառողական կապերատիվներ—բավական շատ անդամներով: Կոոպերացիան հանդիսանում է սղեկուլացիայի դեմ պայքարելու մեթոդներից մեկը: Երջանում կատաղի պայքար է մղվում կուլակի դեմ, վորն առանց կուլի չի գիշում իր դատակարգային դիրքերը: Կուլակը փորձում է վարձով հող վերցնել և հանախ հանդես և գալիս խորհրդային իշխանութան դեմ, վորպես իմպերիալիստների ու գոմինդանի գործակալ: Սակայն նա ամենից շատ պայքարում է գյուղում միջակի վրա ազդեցություն ձևող բերելու համար:

Չինական կոմկուսի շարքերում կուլակային ազդեցության տարածոդն է աջ քեֆումը, վորը չափադանց դանդաղեցնում է ագրարային հեղափոխության կենսադործումը հողուտ գյուղացիության չքավոր ու միջակ մասսաների: Գործնականում այդ արտահայտվեց որինակ նրանով, վոր մի քանի գյուղխորհուրդներ հրատարվեցին հող տալ բարակներին ու կարմիր բանակայիններին, բարձրացնել բարակների աշխատավարձը և բավարարելին կուլակների պահանջը՝ հողը արտադրության միջոցների համաձայն

առաջիելու մասին, կաշկանդեցին կուլակի դեմ մղվող դասակարգային պայքարի ծավալումը և այլն:

Այդ ուղորտունիղմին ավելանում են առանձին ղեկավար կուսակցությունների «ձախ» սխալները: «Չախերը» գյուղացիության չքավոր ու միջակ մասսաների վզին փաթաթում էլին տվյալ ետապի համար վաղաժամ մի շարք ձեռնարկումներ, ինչպիսին է կոլտնեսությունների և խորհանտեսութունների կազմակերպումն և այլն: Տեղերից ստացված տեղեկություններից յերեվում է, վոր չրջանում կուսակցությունը հաջողությամբ կռվում է աջ ու «ձախ» քեֆումների դեմ և ուղղում է խորհուրդների ղեկավարությունը:

Գոմինդանը, բացի անմիջական ուղղական արշավից, խորհրդային չրջանի նկատմամբ գործադրում է ուղղական ու տրետեսական բրկաղի տակտիկան:

Գոմինդանի տերրորը հետ չի պահում խորհրդային և վոր խորհրդային չրջանների ազդարնակությունը փոխադարձ կապ պահպանելուց, մանավանդ վոր խորհրդային շրջաններում չափազանց եծան են գյուղատնտեսական մթերքները:

Կավ բաներ լսելով խորհրդային շրջաններում տիրող պայմանների մասին և յենթարկվելով գոմինդանականների կատաղի հալածանքներին, աշխատավորությունը մեծ խմբերով հաճախ անցնում է խորհրդային չրջանները: Հուրեյ-Հենան խորհրդային չրջանում կա մոտ 50,000 այդպիսի «փախստական»:

Ներկայումս Հուրեյ-Հենան չրջանում նոր շինարարությունը չի կարող ուժեղ թափով զարգանալ: Սակայն այդ ասպարիղում ճշտապես կիրառվում են մի շարք աշխատանքներ՝ անց են կացվում ջրանցքներ, բարելավվում է վոռոգումը, մշակում են նոր հողեր, նորոգում են ճանապարհներն ու կամուրջները: Այդ ուղղությամբ խորհրդային շրջանն արագորեն առաջադիմում է:

ՍՊԻՏԱԿ ՏԵՐՐՈՐԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆՈՒՄ

Չան-Կայ-Շիի հեղաշրջումից հետո, յերբ չինական բուրժուազիան կալվածատերերի և միլիտարիստների հետ դաշնակցած միացյալ Ֆրոնտ կազմեց չինական բանվորների և աշխատավոր գյուղացիների դեմ, տարեց տարի սովտակ տերրորն ուժեղացավ Չինաստանում:

Չինական բուրժուազիայի և կալվածատեր-միլիտարիստների

ձեռքով սպանված հեղափոխական աշխատավորների թիվը հասնում է միլիոնների :

Չինաստանը դառել է մի հսկայական բանտ, տանջարան, սպանդանոց, վորտեղ դործում են ռազմական դատարանները, զբոսաշրջական հասարակությունը, գլխատվում են հեղափոխութեան մարտիկները :

1927 թ. Չան-Պայ-Շիի հեղաշրջումից հետո սպիտակ տերրորի զոհերի թիվը հազվիվում է յերկուսից յերեք միլիոն : Նրանց մեծ մասը հեղափոխական գյուղացիներ են, հարյուր հազարավոր բանվորներ, կանայք և յերեխաներ :

Չինական բուրժուական դահիճները հեղհետե անող ու ծափալվող հեղափոխական շարժումը կասեցնելու համար միայն մի մեթոդ ունեն, դա սպիտակ տերրորն է : Բաշխական և ամենափոքր կասկած կոմկուսակցութեան անլեզալ կողմակիերպութեաններից մեկին սպանակնելու, կոմկուսին համակրելու, հեղափոխական վարքից կազմակերպութեան հարելու մասին և անմիջապես պատրաստ է դահիճի թուրը, մեղադրյալին գլխատելու համար : Չինական միլիտարիստները չեն գիտեր խնայել, յերբ նրանք գործ ունեն հեղափոխութեան մարտիկների հետ : Նրանք չեն կարող հանդուրժել ամենափոքր բողոք՝ տիրող ռեժիմի դեմ :

Ի հարկե, իմպերիալիստներն իրենց արամադրութեան տակ յնդած բոլոր միջոցներով ողնում են միլիտարիստներին, նրոտ արյունոտ գործում :

Միջազգային պրոլետարիատը յերբեք չի մոռանա Փրանսական իմպերիալիստների անամոթ լրրութեանը, յերբ Եանհայի Փրանսական կոնցեսիայում գտնվող Չինկոմկուսի քարտուղար ընկ. Սյան-Չու-Փան ձերբակալեց Փրանս. վոստիկանութեան կողմից և հանձնվեց չինական իշխանութեաններին, վորոնք անմիջապես սպանեցին նրան :

Հաղարավոր հեղափոխական մարտիկներ ձերբակալել ու չինական իշխանութեաններին են հանձնվել Փրանսական, անգլիական և ճապոնական իմպերիալիստների կողմից :

Կանտոնի կոմունայի ժամանակ մահապատժի յենթարկվեցին 5030 հողուց ավելի : Այդքանը անբավարար եր թվում իմպերիալիստական մամուլին, վոր ավելին եր պահանջում :

1931 թ. մայիսի 9-ին «Չայնա Ռիկլի Ռեվյու» անգլիական թերթում տպված է մի հոդված, վորտեղ ասվում է. «մի քանի տարվա ընթացքում Գոմինգանը մեծ թվով մարդիկ զնդակահա-

րեց Եանհայում, Ուխանում, Կանտոնում, Հունանում, Հուպեյում, Կիանդսիում : Միայն աստված գիտե սպանվածների թիվը» : Չինացիներ զնդակահարող իմպերիալիստները կարող են արդարանալ նրանով, վոր իրենց զնդակահարածների թիվը քիչ է, համեմատած Գոմինգանի կողմից զնդակահարվածների հետ :

Իմպերիալիստական թերթերի հոդվածադերը թվում է, թե ցավում է, վոր իմպերիալիստների կողմից զնդակահարված չինացիների թիվը սակաւ է : Սպիտակ տերրորի մասին այն տեղեկութեանները, վոր ՄՈՊՐ-ն ստանում է, ի հարկե չափազանց քիչ և կցկտուր են, իրականութեան հանդեպ : Յեթե տասնյակ դեպքեր հաղորդում են ՄՈՊՐ-ին, հարյուր և հաղարավոր վոճիրներ մնում են չարձանագրված : Չենք խոսում այն մասին, վոր սպիտակ տերրորից տուժածների ընտանիքների միլիոնավոր անդամներ կորչում, վոչնչանում են սովից, իսկ դրանց մասին վիճակագրութեանը լուր է :

Ի՞նչ են ասում ՄՈՊՐ-ի ստացած տեղեկութեանները և վիճակագրական տվյալները Չինաստանում դոյութեան ունեցող սպիտակ տերրորի մասին :

1929 թ. մայիսից մինչև 1930 թ. մայիսը, մի տարում ձերբակալել են 27,214 հոգի, սպանվել են 12,790 հոգի : Այս թվերը սպանվածների շատ քիչ մասն են կազմում, վորովհետեւ միլիտարիստները շատ հաճախ սպանվածների թիվը չեն հաղորդում, այնքան «սովորական» րան է զնդակահարութեանը :

Եանհայի վերագրավման ժամանակ մի շարքիվա ընթացքում սպանվածների թիվը 4000-ից ավելի յե յեղել :

Ուխանում 1930 թ. 20 որում մահապատժի յեն յենթարկվել 400 հոգի ռազմական դատարանների վորոշումով :

1930 թ. նոյեմբերին Ուխանում մի ամսում սպանվածների թիվը 6242 եր :

Եանհայի թերթերից մեկի թղթակիցը Չին-չինանգից գրում է. «պարբերաբար տեղեկանում ենք հեղափոխականների ձերբակալութեան և նրանց զնդակահարութեան մասին : Միայն մի քանի որ առաջ արչալույսին 11 հոգի զնդակահարվեցին, վորոնցից մեկը 17 տարեկան աղջիկ եր : Նա ամբողջ ժամանակ գոռում եր. «Յես գըրխիցս մինչև վոտքերիս ծայրը կոմունիստ եմ, կարող եք զնդակահարել, յեթե դա ձեզ հաճելի յե» :

Չինական մի ժուրնալ հետեվյալն է գրում :

«Հանկուռյի մահապատժի վայրը, վորտեղ սպանում են կոմունիստներին, դանվում և գետի ափին, մաքսատան շենքերի մոտ: Դատապարտյալները ձեռքերը կոնատակին կապած, ծնրադրված շարված են ուղիղ սնունդ: Ատրճանակով զինված մի զինվոր կանգնում է յուրաքանչյուր դատապարտյալի հետևից, ատրճանակի փողը դնում է նրա վրին, սյան... սյան... կրակում է: Դատապարտյալը ընկնում է: Կոմունիստները մահվան են գնում բարձրաձայն գոռալով իրենց մարտական ըրբժուռական հասարակարգի դեմ»:

1931 թ. առաջին ամիսներում սպիտակ տերրորի մասին յեղած թվական տվյալները բերում են մի շարք քստմանի փաստեր: Այդ թվերն ասումեն այն մասին, վոր չինական զենեարյանը հեղափոխության դեմ կռվելիս խուսափում են դատական գործերից: Նրանք կոմունիստների հարածուն ազդեցության, բանվորա-գյուղացիական հեղափոխական մասսաների դեմ սլաքարի գործում չեն սիրում ձգձգումներ: Նրանք դատական գործեր չեն հարուցում, դատավարություններ չեն սկսում կոմունիստների դեմ, այլ տեղն ու տեղը զնդակահարում են, ինչպես յերեվում է հետևյալ թվերից.

Սպիտակ տերրոր Չինաստանում 1931 թ. նույնվարին

	Սպանված	Վիրավոր	Ձերբակալված	Խուզարկարյուն
1. Չինաստանում . . .	24300	1100	9000	1500
2. 40 այլ յերկրներում, միասին վերցրած . . .	475	387	4874	437
3. Ընդամենը . . .	24775	1487	13874	1937

Սպիտակ տերրոր Չինաստանում 1931 թ. փետրվարին

	Սպանված	Վիրավոր	Ձերբակալված	Խուզարկարյուն
1. Չինաստանում . . .	20544	923	9584	300
2. 40 այլ յերկրներում, միասին . . .	1034	1030	15481	1507
3. Ընդամենը . . .	21578	1953	25065	2307

Այս թվերը չափազանց պերճախոս են, առանձնապես սղանաությունները: Չինական բանտերում բավականաչափ տեղ չկա բանտարկյալներ սրահելու համար: Տեղի այդ պակասության հանդեպ չինական դահիճները կիրառում են կարճ միջոցը՝ սպանել:

Հաջորդ ամիսների համար դեռևս տվյալներ չկան: Սակայն անհասկանալի ավելացել է սպիտակ տերրորի զոհերի թիվը՝ կոմունիստների հարածուն ազդեցության, բանվորա-գյուղացիական հեղափոխական մասսաների դեմ սլաքարի գործում չեն սիրում ձգձգումներ: Նրանք դատական գործեր չեն հարուցում, դատավարություններ չեն սկսում կոմունիստների դեմ, այլ տեղն ու տեղը զնդակահարում են, ինչպես յերեվում է հետևյալ թվերից.

նրա հետևանքով շարժման աճման խորհրդային շրջանների ընդարձակման կապակցությամբ:

Չինաստանում կիրառվող մահապատժի ձևերը հետևյալներն են. գաղտնի կամ բացարձակ գնդակահարություն. մեղադրյալի բերանը փակում են, վորպեսզի մահապատժի ժամանակ չհարողանա հեղափոխական լոզունգներ սլուռալ: Գլխատում կամ մարմնի կիսում՝ դահիճի կողմից: Խեղդում, յերբ մեղադրյալի վրա մարացվում է տախտակե ողակի մեջ և կամաց կամաց շնչահեղձարվում: Այբում. զոհի մարմինը նավթոտում են և այրում: Այդպիսի մահը չափազանց տանջալի յե և տեվում է 4-5 ժամ: Այսպիսի մահապատժի յենթարկվեց Ուխանի գյուղացիական միության նախագահը: Ջրանեղձ մահ. զոհի մարմինն կապում են մի ծանրություն և գետն են դրում և այլն:

Հաճախ մահապատժից առաջ զոհերը յենթարկվում են զանազան տանջանքների, իսկ մահապատժից հետո կտրում են նրա տուճական գործարանները:

Սպիտակ տերրորի ուժեղացումը ներկայումս բացատրվում է նրանով, վոր ռազմական Փրոնտներում խայտառակ կերպով պարսկող և չինական կարմիր բանակի առաջից փախչող Նանկինյան զինվորականությունն իր վրեժն է լուծում քաղաքներն ու գյուղերը թալանելով, սպանելով բոլոր նրանց, սվքեր կարմիր բանակին համակրելու մեջ են կասկածվում: Այս բուպեյիս հարյուր հազարավոր ավերված քաղաքներ և գյուղեր կենդանի վիաներ են դադարած չինական հակահեղափոխության վայրագություններին ու զազանություններին:

1931 թ. մայիսին, Նանկինյան կառավարության դրաված մի ռազմական զեկուցագրի մեջ գրված է. «կառավարական գործերը պաշարեցին կարմիրներին: Այն բոլորը, ինչ արգելք կարող է լինել կարմիրների առաջխաղացմանը, վոչնչացվում է: Նույնիսկ շրջակայքում դանվող ծառերը և թփերը վոչնչացվեցին, վորպեսզի կարմիրները թաղանվելու հնարավորություն չունենան»:

Գեներալ Սան-Սու-Շուն, Շանդունի նահանգի պետը, հարավի լեռներում հողին է հավասարեցրել «բանդիտներին» (այսինքն ապստամբ գյուղացիներին), գյուղերը, համաձայն Նանկինի կառավարության հրամանի՝ 10-ից մինչև 60 տարեկան բոլոր տղամարդիկ ձերբակալվել են, հետո զնդակահարվել կամ գլխատվել են: Գյուղերը հրդեհվել են: Ձեկուցագրի մեջ ասված է, վոր կանայք բոցերից ազատվել են, սակայն վերապրողները պատմում են բացմաթիվ կանանց սպանության մասին:

ՄՈՊՐԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆՈՒՄ

Նրանք, ովքեր ազատվում են դեղակահարվելուց, (իսկ դրանց թիվն անհավատալիորեն չնչին է) մահապատժի հավասար անուանելի պայմաններում են ապրում բանտերում: Պարզ է, վոր այս պայմաններում ՄՈՊՐ-ի չինական կազմակերպության առաջ դրված են խոշոր խնդիրներ, — կազմակերպել սալիտակ տերրորի և նրանց զոհերի սոցիալիստական գործը, չափազանց պիտանքի քաղաքական հանդամանքներում:

ՄՈՊՐ-ի կազմակերպությունը Չինաստանում առաջացավ 1925 թվականին, ազգային ազատագրական պայքարի ամենայնուհեմ շրջանում: Նա կոչվում էր «Ազատագրական շարժման զոհերի սոցիալիստական չինական կազմակերպություն»: Ինչպես յերեվում է տեսնելից, նրա գլխավոր խնդիրն էր հակաիմպերիալիստական հեղափոխական ազգային ազատագրական շարժմանն ուժանդակել: Այն ժամանակ կազմակերպությունը լեզալ էր, Գոմինդանական կուսակցությունը դեռևս Ֆրոնտ չէր ստեղծել աշխատավորական ժասսաների դեմ: Նույնիսկ ձախ բուրժուական տարրեր անդամակցում էին այդ կազմակերպությանը: Չան-Կայ-Շիի հեղաշրջումից հետո, Գոմինդանը՝ ինչպես այլ հեղափոխական կազմակերպությունների, նամանապես ուժեղ հայածանք սկսեց ՄՈՊՐ-ի չինական սեկցիաների դեմ, նրան վոչնչացնելու նպատակով: Կազմակերպությունը լուծված հայտարարվեց և մահապատժի էր սպառնում նրա անդամներին: ՄՈՊՐ-ն 1927 թվին անցավ ընդհանուր:

Այժմ նա գաղտնի յե գործում Նանկինյան կառավարության իշխանության տակ գտնվող տերիտորիայում, իսկ լեզալ կերպով գործում է այն բոլոր շրջաններում, վորտեղ հաստատված է Խորհրդային իշխանությունը: Նա այժմ ազատված է բոլոր ոպորտունիստական վախկոտ տարրերից և դառել է պրոլետարիատի դասակարգային մարտական կազմակերպություններից մեկը:

Չինաստանում, հակառակ սալիտակ տերրորին, ՄՈՊՐ-ն աճում է տարեց տարի, առանձնապես խորհրդային շրջաններում:

ՄՈՊՐ-ի այժմյան պահերը Չինաստանում.

1929 թ. փետրվարին	18,500	անդամ
1929 թ. դեկտեմբեր	100,000	»
1930 թ. ապրիլ	510,000	»
1930 թ. հունիս	800,000	» վորից 700,000 ի սրհրդային

շրջաններում, 100,000-ը անլեզալ կազմակերպությունների մեջ, Նանկինյան կառավարության իշխանության տակ գտնվող յերկրներում: ՄՈՊՐ-ի անդամները 75 տակոսը կազմում է աշխատավոր գյուղացիությունը:

Չինաստանում հրատարակվում է 10 ամուռն մոսյրական պարբերաթերթեր: 1929 թ. լույս է տեսել այդ թերթերից 74 համար, 447,500 որինակ տիրաժով, անգլիերեն և չինարեն յեղուներով, որանցից մեկը մոսյրական որաթերթ է: Նույն թվին լույս է տեսել 15 ամուռն չինարեն յեղովով բրոշյուր, 88,000 որինակ տիրաժով:

Հակառակ իր անլեզալ գործունեյություն, չինական ՄՈՊՐ-ին հաջողվել է կազմակերպել մի շարք կարեվորագույն կամպանիաներ, թե իմպերիալիստները և թե «հայրենի» բուրժուազիայի ու միլիտարիստների վրճիրների դեմ: Առանձնապես Շանհայի, Վան-ժիլիտարիստների վրճիրների դեմ: Առանձնապես Շանհայի, Վան-ժիանի, Յինդաոյի, Կանտոնի սպանությունների դեմ կազմակերպված բողոքի ցույցերը մորելիզացիայի յենթարկեցին հարյուր հազարավոր աշխատավորներ՝ իմպերիալիզմի և հայրենի բուրժուազիայի դեմ:

Չինական ՄՈՊՐ-ը հրավիրել է յերկու կոնֆերանսներ, 1928 թ. նոյեմբերին Հանկույում (լեզալ) և 1929 թ. դեկտեմբերին Շանհայում (անլեզալ): Առանձնապես այս վերջին կոնֆերանսիան ՄՈՊՐ-ի աշխատանքների վերակառուցման համար խոշոր նշանակություն ունեցավ, նախապատրաստելով կազմակերպությանը հետագա դասակարգային պայքարի համար:

ՄՈՊՐ-ի անլեզալ կազմակերպություններն ունեն առանձին օրհատներ, վորոնք պաշտպանում են բանվորական ցույցերը:

Ինչպես վերելը նշված թվերից յերեվում է, չինական ՄՈՊՐ-ն առանձնապես իր աշխատանքները ծավալել է խորհրդային շրջաններում: Չկա մի կենտրոն կամ քիչ շատ մեծ գյուղ, վորտեղ մոսյրական բլիլ գոյություն չունենա: Չինական կարմիր բանակի բոլոր գործամասերում ևս ՄՈՊՐ-ն ունի բլիլներ:

ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏՆԵՐԸ, ՉԻՆԱԿԱՆ ՄԻԼԻՏԱՐԻՍՏՆԵՐԸ ՅՅՎ և Ս Հ Մ

Հեղափոխության վերելքի առաջ գազազած իմպերիալիստները և չինական դեներալները շատ կցանկանային, անչուչա, մասսաների ուշադրությունը հեռացնել հեղափոխության խնդիրներից, թշնամական գործողություններ սկսելով Խորհրդային Միության դեմ:

Նրանք այդպիսի փորձ արեցին 1929 թվականին, հարձակում գործելով չին. արեվելյան յերկաթգծի վրա: Իմպերիալիստների հրամանով, չինական զեներալները գրավեցին այդ յերկաթ գիծը, վորը հավասար իրավունքներով շահագործվում էր Խորհրդային և Չինական կառավարությունների կողմից:

Գրավելով յերկաթգիծը՝ իմպերիալիստների, չինական զեներալների նպատակն էր վոչ միայն տնտեսապես վնասել Խորհրդային Միությանը, այլև պատերազմի գրգռել Խորհրդային Միությանը:

Հետագայում իմպերիալիստները հույս ունեցին Չին-խորհրդային կոնֆլիկտը վերածել ընդհանուր հարձակման՝ Խորհրդային Միության դեմ, իմպերիալիստական բոլոր պետությունների մասնակցութամբ:

Իմպերիալիստներն այդ ինտերվենցիայի ձախացումից հետո ևս անընդհատ հակախորհրդային պատերազմի յեն պատրաստվում: Նրանք անդուշ սպառազինվում են, սպառազինում են մեր սահմանակից յերկրներին, աշխատում են թշնամական յերկրների օղակով շրջապատել Խորհրդային Միությունը:

Մակայն մեր յեվրոպական սահմաններում իմպերիալիստների այդ գործունեյությունը վորոչ ղժվարությունների յե հանդէպում, վորովհետև յեվրոպական պրոլետարիատը և աշխատավոր դյուղացիությունը այն չեն, ինչ վոր էյին իմպերիալիստական պատերազմի նախորդակին: Նրանց մեջ դասակարգային գիտակցությունն ուժեղացել է, նրանց հեղափոխականացումը խոշոր չափերի յե հասել: Գոմկուսակցությունների մարտական լուղունքը յիմպերիալիստական քաղաքացիական կռվի վերածելու մասին՝ միլիոնավոր աշխատավորներ մորելիղացիայի յե յենթարկել Խորհրդային Միության պաշտպանության համար:

Այս հանգամանքն ստիպում է իմպերիալիստներին խոշոր ուշադրություն դարձնել նաև մեր արևելյան սահմանների վրա, այնտեղ կատարված ինտրիգների միջոցով բարդություններ ստեղծելու և ԽՍՀՄ պատերազմի գրգռելու համար:

Դեռ բոլորի հիշողության մեջ թարմ է, բացի Չին-արևելյան յերկաթգծի կոնֆլիկտից, այն իրադարձությունները, վորոնք տեղի ունեցան Ավղանստանում, և վորի կապակցութամբ Անդլ-իմպերիալիզմը բամամանների իմրեր էր անցկացնում մեր սահմանից ներս: Ել ալիլի թարմ է «Քրդական անկախության» անվտե

ասկ այն պրովակացիան, վոր դաշնակիների ու հակահեղափոխական այլ կուսակցությունների անմիջական մասնակցութամբ և անդլ. իմպերիալիզմի ղեկավարութամբ սկսվեց մեր սահմանների մոտ հակահեղափոխական հարձակման պլացդարմ ստեղծելու համար, քրդական «անկախ» պետության վրա հենված:

Այդ բոլոր պրովակացիաների անհաջողությունը չի հուսահատեցնում իմպերիալիստական պետություններին: Նրանք անընդհատ կրկնում են իրենց փորձերը:

Չին-արևելյան յերկաթգծի դասերը իրատական չեն յեղել իմպերիալիստներին: Խորհրդային Միությունն այն ժամանակ իր համբերող քաղաքականութամբ ցույց տվեց, վոր ինքը խաղաղության կողմնակից է, բայց յերբ չինական զեներալները լրբության սահմաններն անցան, հերոսական կարմիր բանակը մի յերկու որվա ընթացքում ճակատից զեներալներին, վոչնչացրեց նրանց բանակը:

Այդ դատը, ասում ենք, իրատական չեղավ, վորովհետև չինական հեղափոխության ներկա վերելքի պայմաններում մենք տեսնում ենք, վոր նորից Չին-արևելյան յերկաթգծի վրա շարժվում է հակահեղափոխականությունը: Վերջին ժամանակներս մի շարք հարձակումներ տեղի ունեցան յերկաթգծի կայարանների վրա, սպիտակ դվարյականները Մանջուրիայում ակտիվացել են, արաստահամայնյան եմիգրանտական շրջանակները տենդոտ կերպով գործում են մեր սահմանների այն կողմը, չինական նահանգներում:

Այդ բոլորը ցույց են տալիս, վոր իմպերիալիզմը քնած չէ, վոր չինական զեներալները, իրենց պրովակացիաներով հույս ունեն չինական աշխատավոր մասսաների ուշադրությունը կենտրոնացնել ԽՍՀՄ դեմ պատերազմի պրովակացիայի վրա և թույլ չտալ, վոր հեղափոխության ցասումն իջնի բուրժուազիայի և կալվածատերերի գլխին:

Մակայն այդ չի հաջողվի նրանց: Մեր կարմիր բանակը արթուն հսկում է մեր սահմանների վրա: Չինաստանի աշխատավորությունը, քաղաքացիական կռիվներում դաստիարակված, գիտակցում է, վոր պաշտպանել ԽՍՀՄ, նշանակում է պաշտպանել չինական հեղափոխությունը, Չինաստանի բանվորների ու դյուղացիների շահերը:

Չինաստանում չի լինում մի հեղափոխական յելույթ, վորտեղ

աշխատավորութեան գրոշի վրա՝ այլ լողունները հետ՝ գրված էին Նորհրդային Միութեան պաշտպանութեան լողունը :

Իսկ յեթե նրանք, մեր թշնամիները համարձակվեն...

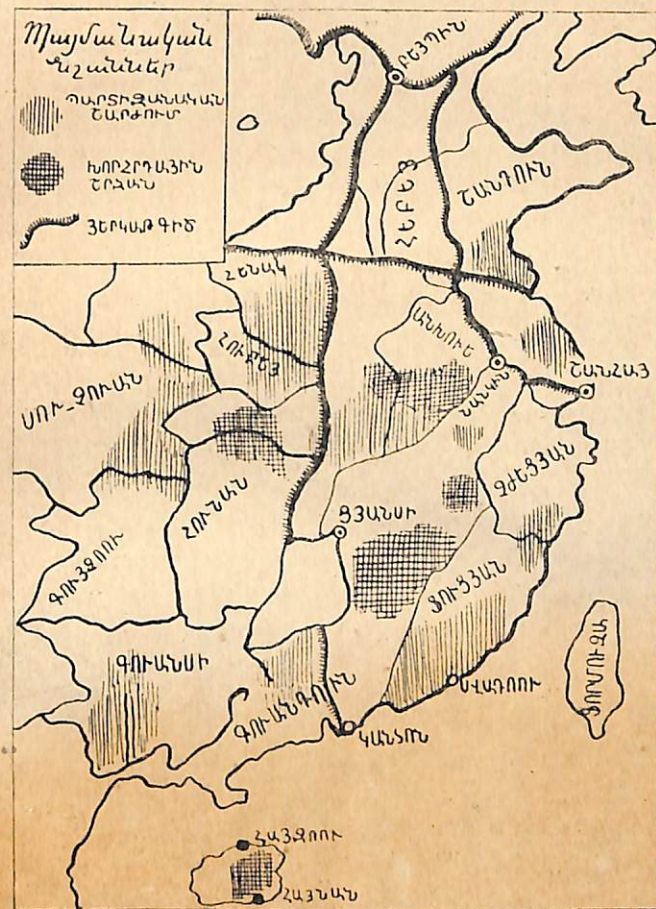
Նրանք դեպի իրենց կուրծքն ուղղված կտեսնեն կարմիր ավիաները, սոցիալիզմ կառուցող յերկրի միլիոնավոր մասսաների բռունցքը, վորի հարվածը ջախջախիչ կլինի նրանց համար :

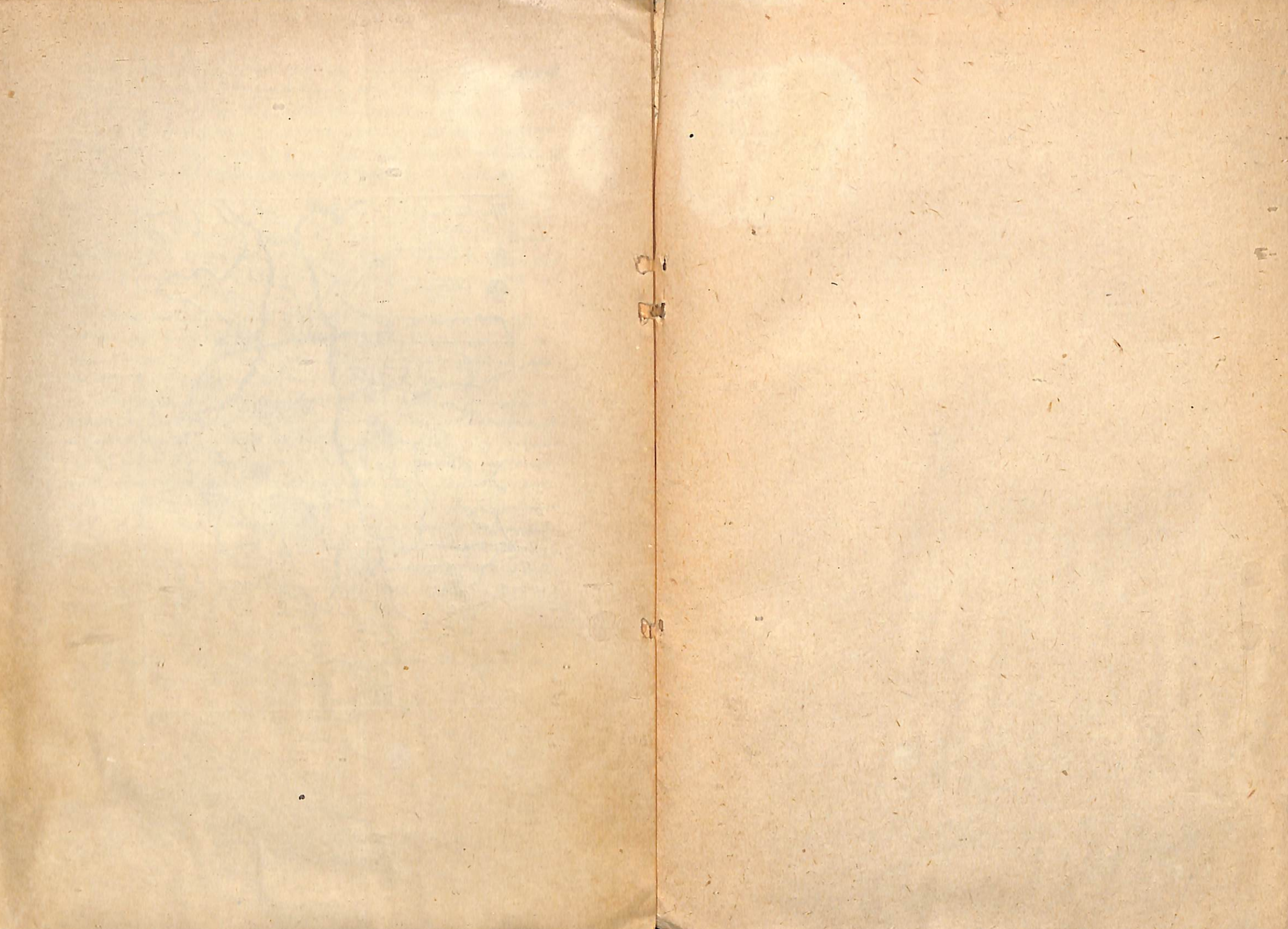
Կոմունիզմի ուրվականը շրջում է ամբողջ աշխարհում : Բուպանիայից մինչև Չինաստան, Բեռլինից մինչև Լոնդոն և Չեկո աշխատավորութեանը շարժվում է իր վերջնական ազատագրման համար :

«Չորս հարյուր միլիոն հետամնաց անիացիներ (չինացիներ) ազատություն են նվանել, զարթնել են քաղաքական կյանքի համար : Յերկաթգծի ըստորը մասն անցել է, այսպես ասած լույսին, շարժմանը, պայքարին (Լենին, 1912 թ. նոյեմբերի 8)» :

«Աշխարհի առաջավոր յերկրների բանվորները հետաքրքրութեամբ և վողելորութեամբ են հետևում այդ համաշխարհային ազատագրական շարժման հզոր անձանքը, վոր տեղի ունի յերկրագնդի բոլոր մասերում և բոլոր ձևերով : Յեվրոպայի բուրժուազիան, սարսափած բանվորական շարժման ուժից, նետվել է ռեակցիայի, զինվորականութեան, կղերականութեան և խավարամասութեան գերից : Այդ վողջ-վողջ վտուղ բուրժուազիային փոխարինելու յե դալիս յեվրոպական յերկրների պրոլետարիատը և մատաղ, դեպի իր ուժերը հավատով և դեպի մասսաները վստահությամբ աւուցում ասիական յերկրների դեմոկրատիան (Լենին, 1913 թ. մայիս) :

Չինական հեղափոխությունը կհաղթանակի. նա հաղթանակում է կոմկուսի ղեկավարությամբ :

ԳԻՆԸ 45 ԿՈՊ. (4 Մ.)

18014

1131

8012

Ե. ՈՍՍՐՅԱՆ

БОРЮЩИЙСЯ ЗА СОВЕТЫ КИТАЙ

Госиздат ССР Армении
Эриван ь—1931